

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Na de vloed

(1)

Genesis als „periodiek”

Zowel het „après nous le déluge” (na ons de zondvloed) als het „après le déluge” (na de zondvloed) vinden hun plaats in het boek Genesis.

Tot goed begrip van dit boek moeten we ons in de eerste plaats realiseren, dat de indeling in hoofdstukken en verzen beslist niet door de bijbelschrijver is aangebracht; zij dateert uit de dertiende eeuw na Christus. Hoe handig deze indeling ook is, ze is soms ook erg willekeurig en onjuist.

We doen daarom het beste, ons er al lezend niet te veel van aan te trekken.

De schrijver van Genesis heeft trouwens zelf al een indeling aangebracht, al is die in onze vertaling niet terug te vinden. Eerst geeft hij een algemene inleiding, een soort opschrift, betreffende de schepping: Hfdst. 1:1 t/m 2:3. Daarna volgen tien hoofdstukken van uiteenlopende lengte. Deze beginnen achtereenvolgens bij 2:4; 5:1; 6:9; 10:1; 11:10; 11:27; 25:12; 25:19; 36:1; 37:2.

Wie het zichzelf makkelijk wil maken, kan ze in zijn bijbeltje onderstrepen.

Al deze hoofdstukken beginnen met het zinnetje: „Dit is de tôledôt van...” Het vreemde woord is moeilijk weer te geven. De beste vertaling lijkt ons: „dit is de ontwikkeling (of ontwikkelingsfase) van...”

De schrijver deelt zijn verhaal dus in in bepaalde perioden. Hij wil elke keer zeggen: hier begon het, en daar liep het op uit.

Na de inleiding over de schepping van hemel en aarde krijgen we dan ook als eerste hoofdstuk: dit is de ontwikkeling(-sfase) van hemel en aarde (2:4). 't Begon goed, maar 't liep uit op een breuk tussen hemel en aarde, tussen God en mens.

Geen „draad-loze” berichtgeving

Sommige perioden uit de ontwikkelingsgeschiedenis zijn bijzonder ingrijpend en geven een dramatische wijziging van de situatie weer. Dat blijkt bijvoorbeeld bij de zonde-val.

Maar niet minder bij de zondvloed.

Oorspronkelijk sprak men van sontvloed, dat is: grote vloed, maar de spraakmakende gemeente maakte er op den duur **zondvloed** van, uiteraard omdat de zondvloed het gevolg was van het toenemen van de zonde.

Soms (zo niet altijd) wordt in het ene

hoofdstuk vooruitgegrepen op het volgende. Leg maar eens naast elkaar:

Hfdst. 4:25 en 5:3
5:29 en 6:9

De schrijver laat als het ware bij voorbaat weten: hoe triest deze periode ook schijnt af te lopen, toch gloort er nieuwe hoop. En dat wordt dan het uitgangspunt voor de volgende ontwikkelingsfase.

In de „tôledôt” van Noach schijnt dit element te ontbreken. Dat valt des te meer op, omdat de afloop bijzonder triest is (zondvloed), en omdat de zondvloed wel een bijzonder drastische wijziging in het wereldgebeuren betekende.

Toch is het ontbreken van ook maar een sprankje hoop voor de toekomst niet meer dan schijn. Leg hfdst. 9:1 maar eens naast 10:1! 't Verschil met de vorige voorbeelden is alleen: toen waren het mensen — nú is het God Zelf die spreekt van nieuwe hoop, en die daardoor een nieuw tijdvak inluidt:

Dat spreekt nog meer aan, wanneer we bedenken dat na 1:28 voor het eerst in hfdst. 9:1 weer van Gods zegen gesproken wordt (afgedacht van de blote herhaling in 5:2).

De aarde was nu woest en ledig...

De zondvloed was wel een bijzonder diep ingrijpende gebeurtenis.

Een desolate, ontvolkte wereld was overgebleven.

Je zou bijna weer zeggen: de aarde nu was woest en ledig...

God moet als het ware opnieuw beginnen. En de mens ook. Alle prestaties en resultaten van het menselijk vernuft zijn weggevaagd. De aanvankelijk opgebloeide cultuur is niet meer. Jabal, Jubal en Tubal-Kaïn (Kaïn!) hebben hun tijd gehad (3:20-22).

De eerste proeven van menselijk kunnen zijn door de grote vloed achterhaald: een periode waarin de vestiging in gemeenschappen en 't begin van veeteelt een feit werd (Jabal); waarin de kunst haar intrêe deel (Jubal) en het bronzen en ijzeren tijdvak een aanvang namen (Tubal-Kaïn).

Noach en de zijnen moesten letterlijk van de grond af opnieuw beginnen. Maar wie zal zeggen tot welke hoogte de cultuur vóór die tijd inmiddels al was gestegen? Stedebouw wordt al vermeld in de dagen van Kaïn-Henoch (4:17). Dat vereist en verraadt toch in elk geval een zekere mate van technisch inzicht en kunnen.

Kennis van materialen en hoe die materialen te verwerken.

Dat alles heeft God weggevaagd en, zoals gezegd, Noach moest van de grond af weer beginnen. Met een handvol mensen, zegge en schrijve met z'n achten. Is het teveel gezegd, wanneer we stellen: de zondvloed is veel ingrijpender geweest dan iemand zich kan voorstellen? Maar die zondvloed hield ook in dat er een tweede „voorhangsel”, een tweede gordijn geschoven werd voor die oude wereld. Het eerste sloot het Paradijs voor onze ogen af, het tweede de wereld zoals die was nadat de mens uit het paradijs werd verdreven en hij zijn gaven ondanks de weerbarstigheid der aarde als gevolg van Gods vloek (3:17) ging ontplooiën.

Niets nieuws onder de zon

De zondvloed is een onvoorstelbaar diep ingrijpende gebeurtenis geweest in de geschiedenis van mens en wereld.

Niet alleen werd een beschaving, die toch tot een bepaalde hoogte geklommen was, finaal uitgewist (al achten we het mogelijk dat sporen ervan terug te vinden zijn), maar als we het goed zien treedt er na de zondvloed ook een andere situatie op. Een situatie die betrekking heeft op de mens en zijn mogelijkheden op deze aarde.

Wanneer we lezen: God zegende Noach en zijn zonen, en zei tot hen: Weest vruchtbaar, wordt talrijk en vervult de aarde..., dan valt direct de overeenkomst op met Gen. 1:28 — woorden in het paradijs gesproken. Maar tegelijk staan zij in een nieuw licht. Zegge en schrijve één gezin heeft de vloed overleefd, een vader en moeder en drie getrouwde jongens. De oudste is 98 jaar! (11:10). Wat voor perspectief biedt dat nog?

Een op zich zelf misleidende vraag! De geslachtsregisters van Gen. 5 en 11 verraden ons, dat de „oudvaders” nog op heel hoge leeftijd vader werden.

Maar zouden Noach's zonen nog ooit vader worden? Zou God de mens opnieuw toestaan zich te vermenigvuldigen en de aarde te vervullen? Juist op het punt van het huwelijk was het schrikbarend misgegaan (6:1-4).

Daarom is het des te verrassender dat God opnieuw tegen de mens zegt: weest vruchtbaar... Mijn zegen hebt ge. Net als in het paradijs.

Iets nieuws onder de zon

Maar naast de overeenkomst met Gen. 1:28 is er ook verschil.

Verskil in wat er NIET staat. En in wat er WEL staat.

De situatie zal een andere zijn dan vroeger.

E. R. Postma - Breukelen

Wat in het paradijs gezegd werd was vóór de zondvloed door God nooit teruggenomen.

Ná de vloed voor een deel wel.

Die zondvloed is zo ingrijpend geweest, dat God zelf zich daarover uitlaat. Na het offer van Noach zegt God immers bij zichzelf: Ik zal de aardbodem niet weer vervloeken om de mens, hoe zeer het waar is (N.V. ten onrechte: want) dat het voortbrengsel van des mens hart boos is van zijn jeugd aan, en Ik zal al wat leeft niet weer slaan, zoals Ik gedaan heb. (8:21) Zó als bij de zondvloed wil God het dus niet weer.

Maar als de mens met zijn bedenksels dezelfde is gebleven (vgl. 6:5) zelfs van zijn jeugd aan, hoe dan diezelfde situatie te voorkomen, die God zóver bracht dat het Hem berouwde dat Hij de mens op de aarde maakt had (vgl. 6:6)? Dat moest toch eenvoudig op hetzelfde uitlopen?

Om die vraag te beantwoorden moeten we even op het vervolg letten.

In Gen. 10 en 11 vinden we een paar gegevens over de situatie vóór de zondvloed en gedurende enige tijd daarna.

Blijkens 10:25 was de aarde nog niet „verdeeld”. En volgens 11:1 was er nog geen „babel”, geen spraakverwarring.

De eenheid van het menselijk geslacht en van de aarde was sinds het paradijs bewaard gebleven — ondanks religieuze tegenstellingen. Maar na de vloed zijn ingrijpende ver-

anderingen op komst t.a.v. de mens en mogelijk ook t.a.v. de aarde.

Er is trouwens de méér te noemen. Vóór de vloed bereikten de mensen uitzonderlijk hoge leeftijden. Methusalach met zijn 969 jaar spant de kroon — Henoch met „maar” 365 jaar vormt een opvallende uitzondering (Gen. 5). Even opvallend — wie het leest merke daarop! — is dat de schrijver zich wel interesseert over de leeftijden in de linie van Seseht over de leeftijden van Kaïn (4:17 vv). Hetzelfde verschil merken we op bij Sem (11:10 vv) tegenover Jafeth en Cham.

Na de vloed is het alleen Noach die nog de 950 jaar haalt (9:29). Maar vanaf Sem met zijn 600 jaar daalt de leeftijd bijna sprongsgewijs: Terech brengt het niet verder dan 205 jaar. En diezelfde tendens handhaaft zich: Abraham 175 jaar (Sara 127); Izaäk 180 jaar, Jacob 147 jaar, Jozef 110 jaar.

Jacob klaagt al op zijn 130e jaar (47:9), maar Mozes als hij nog „maar” 120 jaar oud is.

Het kon wel eens zijn, dat God expres de levensduur van de mensen (van de „dynastieën” zou je bijna met eerbied zeggen!) had beknot, om daardoor de verschrikkelijke ontplooiing af te remmen. Nú kennen we een snelle wisseling der generaties. Maar stel eens dat een Hitler of een Stalin 900 jaar waren geworden (en wij zouden dat meeleven)...

lijk is de theologie van de rooms-katholieke theologen uiterst belangrijk, maar deze theologie is niet te vereenzelvigen met Rome of met het catholicisme als eeuwenoud, wereldomvattend stelsel. Dat stelsel van het catholicisme heeft in de loop der eeuwen een eigen soortig leven en levensgevoel doen ontstaan. Een leven en levensgevoel met een eigen Christusvoorstelling en een eigen weg tot God. Zo heeft Karl Heim dat gesteld in zijn *Das Wesen des evangelischen Christentums*, 1924. De middeleeuwse Christusvoorstelling houdt in het kort in, dat met de opstanding van Christus de machtsperiode van Christus op aarde is aangevangen en dat die macht van Christus is overgedragen aan zijn plaatsvervanger op aarde, de paus. De r.k. kerk is de aardse staat van God. De kerk was bestemd om het Romeinse rijk in zich op te nemen en dat niet alleen, zij was bestemd om de mensheid in zich op te nemen en de aardse staten en regeringen te regeren. De profetie van Psalm 2 tot de koningen: „Nu dan gij koningen, weest verstandig, laat u gezeggen, gij richters der aarde. Dient den HERE met vreze en verheugt u met beving. Kust den Zoon opdat hij niet toerne en gij onderweg niet te gronde gaat, want zeer licht ontbrandt zijn toorn,” werd derhalve overgebracht tot een oproep aan de vorsten zich te onderwerpen aan de paus en aan de r.k. kerk. Deze voorstelling omtrent Christus had natuurlijk ongelofelijke konsekwenties. Heeft Christus sinds Zijn opstanding een aardse koninklijke macht dan betekent dit dat de stadhouder van Christus de wereldregerer is. Bij de kroning van de paus wordt hem toegeroepen: „Weet dat u bent de vader van de vorsten en koningen, de bestuurder van de aardbol, de plaatsvervanger van onze Heiland Jezus Christus op aarde”.

Daar is het wereldlijk zwaard van de aarde overheden. Rom. 13. Deze dragers van het wereldlijke zwaard zijn slechts commissarissen van de paus. De paus noemt hen zijn zonen. Hij verlangt koninklijke verering. Hij heeft een hofhouding. Koningen hebben de paus in de stijgbeugel geholpen en zijn rijkpaard bij de teugel gehouden als zijn dienaar. De voetkus behooven zij niet te geven naar Psalm 2, „kust den Zoon”, maar de handkus is nog altijd de begroetingsvorm bij de paus. Vorsten der aarde kussen hem de hand. En de bisschoppen kussen hem de voet.

Deze Christusvoorstelling uit de Middeleeuwen met de konsekwenties van de catholieke ideologie is niet dood. Deze is niet verdwenen. Men moet een film zien van de opening van het Vaticaans Concilie in de Sint Pieter om deze ideologie als springlevend met eigen ogen te aanschouwen.

Men moet kennismaken van de wijze waarop hier in Nederland sommige roomse geestelijken als, om eens paus uiter te noemen pater S. Jelsma m.s.c. en pater J. van Kilsdonk s.j., tegen de pauselijke pretenties aanschoppen in het publiek om te zien hoe levend deze middeleeuwse ideologie nog is in de tweede helft van de twintigste eeuw. Pater Jelsma publiceerde in *Trouw* van 14 september 1968 een artikel waarin hij furieus tekeer ging tegen de vertoning van een bezoek van paus Paulus VI aan Bogotà, de hoofdstad van Columbia in Zuid-Amerika ter opening van een eucharistisch wereldcongres. Dat waar pater Jelsma de violen van zijn vilaine spot over uitgiet is realiteit. Men moet het fenomeen van zo'n eucharistisch wereldcongres eens van nabij bestuderen om de Christusvoorstelling uit de Middeleeuwen en de twee tegengestelde wegen tot God onder de ogen te krijgen. De weg tot God van het catholicisme als wereldverschijnsel en de weg tot God van de heilige Schrift en van het evangelie. Men moet eens kennismaken van de wijze waarop paus Paulus VI naar Bogotà reist. Niet als de een-

KERKELIJK Leven

Berkouwer en het tweede Vaticaans Concilie

I

Inleiding

Professor dr G. C. Berkouwers „Nabetrachting op het Concilie”, uitgegeven door Kok Kampen, 1968, ligt nog op een aankondiging en bespreking te wachten. Eigenlijk is het werk niet goed te lezen zonder Berkouwers eerste boek over dit concilie, „Vaticaans Concilie en nieuwe theologie” dat gepubliceerd werd toen het Tweede Vaticaans Concilie nog in volle gang was. Dit laatstgenoemde boek is in korte tijd mogen we wel zeggen beroemd geworden. Beide boeken zijn met weergalozе bekwamheid geschreven en geven een briljante analyse van de theologische discussies binnen het catholicisme van deze tijd.

Het is bekend dat Berkouwer door paus Johannes XXIII indertijd is uitgenodigd als een van de officiële waarnemers op het Tweede Vaticaans Concilie. Dat was een opmerkelijke zaak. Berkouwer kwam uit een betrekkelijk kleine gereformeerde kerkengroep uit het kleine Nederland. Zijn vroeger werk over het catholicisme heeft blijkbaar zijn bekwamheid gedemonstreerd in het denken en spreken over dat wat binnen het catholicisme omgaat. Berkouwer staat zoals we allemaal weten in de historische lijn van gereformeerde theologen als Abr. Kuyper en Herman Bavinck van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij staat in deze lijn op zijn eigen wijze.

Hij is een oecumenisch theoloog in de meest universele zin. Hoewel wij vrijgemaakte weten dat Berkouwer dit in de kerkelijke praktijk niet heeft doen blijken, zoals we dat zouden hebben verwacht, mogen wij het oog niet sluiten voor deze oecumenische theologische instelling. Wij moeten ons bedenken dat we zijn oecumenische theologische instelling niet zonder meer als oecumenistisch diskwalificeren. Wij zouden dat doende zijn werk niet geheel recht doen.

Men kan Berkouwers brede, uitvoerige en diepgaande analyse van roomse theologen lezende, het zich gemakkelijk maken de constateren, dat de Berkouwer van nu niet meer de Berkouwer is van „Conflict met Rome” (2e druk 1949). In dit boek heeft Berkouwer een scherpe analyse gegeven van de Rooms-Reformatorische tegenstelling. Men kan zeggen de gereformeerden hadden in Berkouwer een wapenbroeder in de strijd tegen Rome maar zij hebben die nu niet meer, maar men ziet dan voorbij dat de gereformeerden geen onveranderlijke posities mogen najagen, maar een leven met Christus, door de Heilige Geest overeenkomstig de Schriften. Dit behoort mee te brengen een open oog voor veranderingen ook bij Rome en tevens een volhardend signaleren van het onschriftuurlijke en anti-schriftuurlijke bij het catholicisme zoals we dat in concreto bij een man als ds Hegger zien in zijn *In de Rechte Straat*.

De anti-papisten zullen Berkouwer niet tot hun gelederen mogen rekenen, maar dat betekent ook weer niet dat hij het papale stelsel zal verdedigen.

Berkouwers analyse

Om Berkouwers analyse van de roomse theologische gedachten billijk te waarderen zullen wij rekening moeten houden met het feit dat er in de r.k. theologie en kerken een heleboel veranderd is tussen 1950 en 1970. Misschien het meest in de theologie. Natuur-

J. Meester - Amsterdam

voudige pelgrim die per pedes apostolorum gaat zoals M. Luther King deelnam aan de demonstraties voor vrede, schrijft Jelsma, maar als vorst der vorsten.

De paus wenst geen gebruik te maken van een eenvoudige lijndienst toeristenklasse, zelfs niet van een luxe eerste klasse van een super modern vliegtuig. Hij laat zich door een speciaal omgebouwde machine met een wit-gecapitonneerde pauselijke cabine, voorzien van allerlei snufjes vervoeren en laat zich niet alleen vervoeren als vorst der vorsten maar ook begroeten door staatshoofden. Jelsma steekt er de draag mee. Hij doet dat omdat het verschrikkelijk anti-evangelisch verschijnsel van de paus nog steeds over de wereld in ere is. Bogotà is een zeer moderne stad van twee en een half miljoen inwoners. En de staatshoofden daar mogen, zoals pater Jelsma schrijft, uiterst verdachte individuen zijn welke zich tot staatshoofd hebben opgewerkt. Dit is met meer staatslieden dan die van Columbia het geval. Heel het Zuidamerikaanse continent met zijn enorme gebieden van Brazilië, Argentinië en Chili, die naast Columbia de reuzen van dit werelddeel vormen met de kleinere staten in het noorden, leven bij de valse Christusvoorstelling der Middeleeuwen dat de paus de macht over de koninkrijken der aarde is toevertrouwd.

Het catholicisme

Dit fenomeen van het catholicisme treedt in Berkouwers werk zo op de achtergrond dat de lezers als zij alleen van Berkouwers werk kennis zouden nemen er niets van zouden ontwaren. Nu ligt dat niet daaraan dat Berkouwer dit catholicisme niet kent, maar het ligt aan de aard van dit zijn werk. Berkouwer houdt zich zo uitsluitend en zo geëngageerd bezig met de gedachten van de r.k. theologen en op een zo kundige en boeiende wijze, dat het catholicisme als wereldverschijnsel met een middeleeuwse Christusvoorstelling, die in het pauselijk stelsel geconcretiseerd is, en met een weg tot God die tegenovergesteld is aan de weg van het evangelie, niet uit de verf komt in zijn werk over het concilie.

In het eerstverschenen werk over het concilie — „Vaticaan Concilie en nieuwe theologie” — heeft de auteur zelf als doel gesteld dat dit niet was een verslag van het concilie in de historische betekenis. Zijn doel beperkte zich tot een discussie van het éne aspect van het concilie in de titel genoemd namelijk zijn relatie tot de nieuwe theologie. De betrekking tussen de nieuwe theologie, die in r.k.-kringen ontstaan is gedurende de laatste twintig of vijf en twintig jaren, en het Vaticaan Concilie is een betrekking die haar stempel heeft gezet op het hele concilie en al zijn discussies. De nieuwe theologie vormt een bijzonder belangrijk deel van de achtergrond van het concilie. De auteur heeft zich in dit boek beperkt tot het bespreken van enkele thema's die diep zijn verbonden met de hele situatie van het catholicisme in deze tijd. De behandeling van deze thema's brengt de lezer in contact met enkele van de meest knellende vraagstukken van het concilie. Niemand kan beweren het Vaticaan Concilie en de huidige r.k. kerk te begrijpen zonder bekendheid met die punten die tot leven zijn gekomen via de nieuwe theologie.

De auteur bespreekt onder andere in dit werk het veranderde klimaat in de r.k. kerk, de onveranderlijkheid en de veranderlijkheid van het dogma, Schrift en traditie, exegese en leergezag.

In dit laatstgenoemde hoofdstuk over exegetische en leergezag wordt een uitvoerige en analyserende beschrijving gegeven van de nieuwe theologie in de r.k. kringen. Dit is belangrijk vooral voor die lezers die het tweede boek eerst ter hand nemen mochten. Het tweede boek — „Nabetrachting op het Concilie” — geeft opnieuw veel over de relatie nieuwe theologie en concilie. Na het concilie is deze relatie van grote betekenis gebleken. Er is alle reden, zegt de auteur in zijn „woord vooraf” tot een nadere bezinning over de vraag, wat er nu te zeggen valt van allerlei gevallen beslissingen in het licht ook van wat na het concilie geschiedde onder het pontificaat van Paulus VI, die uiteraard op de gang

Zelfs dan

HABAKUK 3 : 17-19

NEL BENSCHOP

*Wanneer de vijgeboom niet bloeien zou,
de wijnstok niet zijn opbrengst meer zou geven,
de schapen uit de stallen zijn verdreven,
dan zal ik nochtans juichen in God's trouw.*

*Al zou ik altijd eenzaam moeten zijn,
en niemand hebben voor wie ik kon zorgen,
al zou ik 's avonds bang zijn voor de morgen,
dan zou God's naam nog op mijn lippen zijn.*

*Dan zal ik nochtans juichen in de Heer.
Ik zal — ach God, wat zeg ik grote dingen,
U weet, hoe dikwijls ik niet wilde zingen;
de bomen bloeiden — maar ik zong niet meer.*

*Toch is Uw goedheid als de morgendauw,
toch blijft Gij met Uw zorgen mij omringen;
Leer mij weer danken, God, leer mij weer zingen
ook als de vijgeboom niet bloeien zou.*

van zaken tijdens en na het concilie een belangrijke invloed heeft gehad. Het tweede boek is zoals de titel zegt een nabetrachting, een epiloog, waarin de schrijver zich niet te buiten gaat aan voorspellingen over de toekomstige ontwikkelingen in de r.k. kerk. Hij bedoelt, zegt hij bescheiden, „slechts enigszins te informeren over een complex van gegevens in een nieuwe situatie, waarin allerlei factoren een rol spelen, die lang niet alle doorzichtig zijn geworden”.

„Voorzover het echter mogelijk is een nadere analyse te geven, kan het nuttig zijn te vragen naar wat in concreto kan worden gezegd over de zo belangrijke relatie tussen concilie en nieuwe theologie, met name nu uit alles blijkt, dat deze theologie met de nadrukkelijkheid van al haar motieven een steeds grotere rol gaat spelen en dan niet zonder reactieve stromingen, die reeds tijdens het concilie de gevaren van deze theologie meenden te moeten signaleren.”

De auteur is zich bewust dat het niet eenvoudig is de resultaten van het concilie te beschrijven. Hij heeft zich tot deze arbeid gezet in de overtuiging, dat het, gezien de aard der aan de orde komende problemen, „voor niemand mogelijk is, dit alles slechts als toeschouwer gade te slaan”. Bij dit laatste denkt prof. Berkouwer met name aan de vernieuwing der kerk, haar dogma, haar gang door de wereld in de overtuiging der continuïteit en in dat alles haar belijden van het Woord Gods als „norma non normata”. De lezer verstaat dat die laatste woorden willen zeggen dat het Woord Gods die geloofsnorm is welke zelf niet door een andere hogere norm genormeerd wordt. Tevens vraagt een gereformeerde lezer zich af of deze belijdenis omtrent het Woord als norma non normata — artikel VII van de Ned. Geloofsbekijndenis — volgens deze woorden van prof. Berkouwer nu ook in het r.k. dogma moet worden ingelezen. Dat blijft een vraag zonder antwoord.

TE BERDE

Het is voor een niet-politicus bij de onverwachte dood van Nasser, de leider van Egypte en van een groot deel van de Arabische wereld, moeilijk direct enkele gedachten aan het papier toe te vertrouwen. De eerste reactie bij me was wel een gevoel van deernis. Er sterft een mens. Er sterft een mens zonder Jezus Christus. Dan is deernis op zijn plaats. De tweede gedachte die bij me op kwam was een vergelijking met Hitler. Uiteraard heeft Hitler de wereld meer op zijn kop gezet. Maar Nasser was als leider van de Arabische Staten, die hij merkwaardiger wijze, steeds gebleven is, toch ook steeds van mening dat een Joodse Staat in Palestina een onaanvaardbare zaak was. Hij was de man die sprak van de „Joden de zee indrijven”, al heeft hij deze woorden later wel weer moeten inslikken. Een merkwaardige man, die op merkwaardige wijze leider bleef in Egypte en van de Arabische Staten. Merkwaardig daarom, omdat hij als officier in de legers van koning Farook vocht tegen Israël. Hij is zelfs toen een poos de gevangene van Israël geweest. Daarna heeft hij twee oorlogen gevoerd tegen Israël. Beide oorlogen heeft hij verloren. En desondanks bleef hij de leider van Egypte en daarmee de leider van de meeste Arabieren. Misschien met uitzondering van het volksfront voor de bevrijding van Palestina, dat hem zeer kwalijk nam dat hij inging op het Amerikaanse vredesvoorstel. De onderlinge verschillen tussen de Arabieren wist hij steeds weer te overbruggen, zij het door steeds weer toe te geven aan de Jodenhaters onder hen. De „vrede” tussen het Palestijnse bevrijdingsfront en Koning Hoessein kwam ook weer tot stand ten koste van de haat tegen de staat Israël.

Er wordt nooit zo veel gelogen als bij jubilea en bij begrafenissen. Dat is nu ook wel weer het geval. Hij wordt ineens voorgesteld als een groot staatsman. En bijna alle kranten achten de kans op vrede in het Midden Oosten minder groot, nu Nasser gestorven is. Alsof hij een vredelievend man geweest zou zijn. Het tegendeel is natuurlijk het geval. Het bloedbad dat hij in Jemen aanrichtte, de steun die hij gaf aan de christenvervolgers in de Soedan, de oorlog die hij samen met Oe Thant, ontketende door de straat van Tiran af te sluiten, bewijzen het tegendeel. Het „van de doden niets dan goeds” zullen we toch echt wel moeten vergeten, ondanks alle deernis met iemand die sterft zonder de Christus.

★ ★ ★

Geliefd was hij bij zijn volk. Maar of dat voor hem pleit is de vraag. Wel is waar dat hij veel deed aan de bestrijding van het analfabetisme. En met succes. Maar hij heeft ook de Russen vaste voet gegeven in Egypte, in strijd met alles wat ook de Koran leert. Geliefd bij zijn volk. Maar als je hem hoorde spreken voor de radio dan kwam de vergelijking met Goebbels, die aartsdemagoog direct naar voren springen. Op die wijze geliefd blijven, na zo veel mislukte avonturen, is een goede eigenschap. Te vrezen is intussen wel dat zijn dood de vrede met Israël niet ten goede zal komen. Hij vertoonde wel zo veel pragmatisme dat hij wel tot de ontdekking was gekomen dat er op politiek vlak een oplossing gevonden moest worden. Of dat ook van de andere Arabische leiders gezegd kan worden is maar de vraag. En we kunnen gerust onze adem inhouden als we ons nu gaan afvragen wie zijn plaats zal gaan innemen. Iemand, die de oorlog wil ten koste van alles. Of iemand, die vrede wil in het Midden Oosten. Gezien wat er de laatste maanden in het Midden Oosten heeft plaats gevonden, is de vrees gewettigd dat er iemand zal opstaan die een „harde lijn” tegen Israël zal voorstaan. En dat belooft niet veel goeds voor de toekomst.

AMELINK

★ ★ ★

Het dier is uw vriend

Hebt u honden? Of hebt u een kat? Wát: kan dat niet op uw bovenhuis? Maar dan hebben uw kinderen zeker goudhamsters, of waterschildpadden of witte muizen of... misschien wel een verlicht tropisch akwarium! Het is moeilijk voorstelbaar dat u uw levensweg zou gaan, zonder hier en daar een huisdier tot uw vriend te maken.

Want een huisdier is een vriend voor het leven. Een dier houdt niet van u omdat u het op tijd eten geeft; een dier houdt van u, gewoon omdat het zich aan u wil hechten, belangeloos. Jawel, daar kunnen wij mensen wat van leren. De mens, zei Pascal, is van nature geneigd tot geloven en liefhebben — maar hecht zich gewoonlijk aan het verkeerde object. Welnu een dier heeft ook zo iets: het gelooft in u en het heeft u lief. Al zou u het teleurstellen.

Wij houden het meest van die mensen, van wie wij het meest krijgen of aan wie wij het meest kunnen verdienen. Wij zeggen: voor wat hoort wat. Maar een dier niet alzo. Dat zegt: geef me maar een stukje genadebrood; het mag wel beschimmeld zijn. Zet uw hond zijn dagelijkse maaltijd voor op het moment, dat een vreemde binnenkomt. Hij zal zijn eten in de steek laten en eerst voor uw veiligheid zorgen. Een vriend geeft zijn leven voor zijn vrienden? Nu, dat doet uw hond.

Jawel, romantische kletspraat hoor ik iemand zeggen. Misschien wel. Maar liefde is romantisch en valt niet in kaart te brengen. Vrienden hier hebben een stokoude ezel, al zeven en dertig jaar in de familie als u het precies weten wilt, en het dier heet Bileam. Ik vroeg, toen ik het hoorde: heet de ézel Bileam of zijn baas? Antwoord: wij noemen de Ezel van Bileam altijd bij zijn achternaam. Zo oud als Bileam is — hij knort nog altijd van welbehagen, wanneer hij geborsteld wordt. Als een dier zich van u afhankelijk weet, heeft het u lief met alle dierlijke kracht, die het kan opbrengen. En als u — armzalig denkend en weinig gevoelend mens — voor het houden van dieren een sluitrede nodig hebt, moogt u zeggen: de kinderen leren er een portie trouw door, ze leren verantwoordelijkheid dragen, ze wennen zich aan orde en zo — en geef ze daarom maar een huisdier, in enkelvoud of meervoud. Dan hebt u een reden en het dier een goed onderkomen. En uw kinderen een trouwe vriend erbij.

En kijk uit met konijnen. Want als die aan de kinderen geschonken zijn moogt u ze straks niet opeten: dat zou alle prille christenliefde in een jong menskind doden. Maar als u ze voor de slacht houdt — laat er dan geen vriendenband ontstaan.

—o—

Als kleine jongen had ik eens een kat. Een zwerfkat die ik ergens had gevonden: doodziek en gewond. Thuis mocht ik hem niet houden, want hij kon onze katten ziek maken. Maar ik zag geen alternatief: „wegdoen” stond niet in mijn kinderlijke woordenschat. Dies hield ik de witte kat clandestien in de grote kast van ons tuinpriël. Het was herfst en niemand kwam meer in dat priël. De kat — u weet toch dat „poes” de vocativus van kat is? — lag in een mand hooi in die duistere kast; kon door een kleine opening in en uit voor zijn daily duty en knapte lekker op. Na drie, vier weken was hij weer een glanzende, spinnende, tevreden kat. Toen het voorjaar kwam ontdekte men mijn versteking, die ik de winter doorgeholpen had met mijn overgeschoten brokjes en drankjes. Het ouderlijk gezag heeft me, als ik me goed herinner, terdege gestraft voor deze verregaande

en langdurige ongehoorzaamheid, maar dat deerde me niet meer.

In deze weeldetijd (sommige lezers hebben me ontraden dat pijnlijke woord nog verder te noemen, maar de troonrede stijft me op dit kwade pad) in deze weeldetijd zijn er duizenden families, die een pony kunnen houden. Of een levensgroot rijpaard. Dat is inderdaad onbeschrijflijk heerlijk. Als kleine jongen groeide ik op tussen de friese paarden en voor mij is eigenlijk alleen it fryske hyn-der een écht paard; nog altijd blijf ik even stilstaan, als ik die zwarte vriend met zijn grote voeten en zijn lange staart in een weide zie. Maar de anderen mogen er ook zijn, inderdaad.

Dat herinnert me aan die kleutertijd, toen onze grootouders de liefste wens van elk kleinkind wilden weten — terzake van een bruiloft of zo iets. Zo klein als ik was had ik maar één wens: een levend paardje, en het mocht een cent kosten. Ik kreeg natuurlijk een houten paardje, dat vele centen kostte en een bittere teleurstelling meebracht. Want een echt levend paard is hierom zo iets onbeschrijflijks: het is een levende vriend, met wie u kunt praten, die altijd voor u klaar staat, voor wie nooit iets te veel is, en die u elke dag moogt roskammen en borstelen en afstappen.

Weet u dat u alleen door uw dagelijkse aanraking iets van uw persoonlijkheid op het dier overdraagt? Noem het dierlijk magnetisme of zoek een andere symbolische uitvlucht, maar het feit blijft. Ik heb een dame gekend die leefde voor haar kinderen, haar dieren en haar planten. Haar kinderen kwamen goed terecht. Haar planten gedijden onder haar dagelijkse verzorging zoals alleen reuzenvarianten gedijen. Maar haar dieren trokken de aandacht: haar ponies wonnen prijzen, haar bijdragen in twee- en vierspannen waren de attracties van vele concoursen, haar honden, katten, kippen, eenden en de onafzienbare rest liep er bij als goudhaantjes. Nooit zag u zulke katten als haar Wilhelmus en haar Napoleon: panterkatten gelijk. Zelf was ze maar een tener wijfje, dat met haar handen al haar levenskracht doorgaf aan haar vele vrienden. Maar wat een gelukkig leven had zij!

—o—

Verdraaid, dit alles lijkt wel een hoofdartikel te worden voor een vereniging, die zich met dierenbescherming bezig houdt. En dat nog uitgerekend op de „wereldierendag” van 4 oktober. Nu, van mij kunt u die wereldierendag cadeau krijgen, evenals de vaderdag, moederdag en al die andere heiligendagen. Wie eenmaal per jaar zijn moeder verwent, verwaarloost haar zo'n slordige 364 dagen per jaar en dat is niet best. Wie eenmaal per jaar dierendag viert is vermoedelijk de rest van het jaar een beest voor zijn dieren. Van mij mag u overslaan.

Dat doet me denken aan die fanatieke dierenbeschermster, die destijds ons jagers het leven zuur maakte. Ze trok haar mondhoeken al neer, wanneer een jager in haar buurt kwam. In een bar koude winter vroeg ze pesterig, of ons wild wel in leven kon blijven met die kou? Wij zeiden: elke dag gaan we voeren en zo halen ze het best. Ze geloofde het niet. Wij daagden haar uit: ga mee de bossen in als u het lef en de overschoenen hebt! En ja, we kregen haar mee op een barre tocht langs alle voerplekken, die dagelijks voorzien werden van hooi, wortels, mais, aardappels, oud brood en dergelijke spullen. Ze kon haar ogen nauwelijks geloven. Toen ze eindelijk wel haar herziene oordeel over jagers moest uitspreken zei ze: jullie bent

wel merkwaardige kerels, dat je 's winters met kunst en vliegwerk die beesten in het leven houdt om ze 's zomers dood te schieten. Ik was sprakeloos, geloof ik. Maar mijn jachtvriend zei: beste meid, weet jij hoe veel nertsers een of meer etmalen op de klem hebben zitten lijden, voor ze werden doodgeknuppeld om in jouw mooie bontjas te worden verwerkt? De beste meid barstte in tranen uit. Tussen haakjes, ik geloof niet dat ze die nertsjas ooit weer gedragen heeft.

Zo heb je ook mensen, die niet willen weten dat in Alaska en Canada zo veel jonge zeehonden op wrede en slechte wijze worden gedood: in hoog tempo, met slordige afwerking en daarom met bitter lijden — alleen vanwege de korte beschikbare tijd en de hoge prijzen van het sealbont. Vastgesteld werd dat ongeveer de helft van de dieren nog niet volkomen dood was, toen ze al werden gevild. Een dame zei tegen me: het is een schande, dat de kranten en de t.v. zoveel narigheid vertellen; je wordt er wee van en het moest verboden worden. Ik vroeg: dat uitroeien van jonge zeehonden? Och, antwoordde ze, al was het maar die publicaties voor mijn part.

Ja, daar zit wat in: geen publicaties meer over zeehondenvernietiging, over het uitroeien van de zeeschildpad en de walvissen, over de overbevissing op de Noordzee, de wrede behandeling van huisdieren bij vivisectie, de verwaarlozing van vee hier en daar, het overboord zetten van overtollige huisdieren tegen de vacantietyd, en al die andere enormiteiten. Het leven zou een stuk aangenamer worden en ons geweten zou vrij komen voor een hoop andere zonden. Alleen — daarmee zijn de zaken niet opgelost. Niet wie de zonde publiceert is de zondaar, maar wie ze doet!

—o—

Een van mijn jachtvrienden schreef eens een droom op. Hij had in de nacht van Sint Hubertus gedroomd, dat al zijn dode jachthonden nog eens bij hem binnen liepen en aan het haardvuur kwamen praten. Ze hadden allemaal hun aard en manieren behouden, waren allemaal blij hun baas en elkaar weer te zien, kwamen even een vrolijk levensteken brengen en verdwenen tegen het ochtendgloren een voor een. Ik vond dat een best verhaal. Die jager hield mooie herinneringen aan zijn goede vrienden met hun veel te korte leven. Voor hem leefden ze nog allemaal. De man is vrijgezel en idealist; misschien verklaart dat iets van deze droom.

Natuurlijk, niet ieder is in staat zo veel honden te houden. Daar moet „Lebensraum” zijn voor elk individu. Een zenuwpees van een hond op een bovenkamertje houden is gewoon wreed. Neem dan liever een schoothond; die kunt u trouwens in een mandje aan een touw uitlaten — zoals Saulus in Damascus is overkomen. En kippen lopen liever in een flinke tuin dan in een rennetje; onze krielen wensen zelfs zes meter hoog in de fijnsparrren te slapen, zomer en winter. En ook de dierentuinen — daar is de oecologische mens van deze eeuw achter gekomen — behoren levensomstandigheden te geven, die het gevangen wild aanspreken als natuurlijk en geschikt voor zijn aard.

D. W. L. Milo - Vierhouten

En dan nooit weer jagen? Och, dat is niet gezegd. Een goed jager is 12 maanden per jaar bezig met voeren, verzorgen, bewaken en verbeteren van zijn wildstand. Zelfs als hij voorzichtig de tol van het jaar heft, let hij er zoveel mogelijk op dat hij de minder krachtige exemplaren oogst en de beste laat voortleven; althans in de grofwild-jacht is dat vaste conditie. Bovendien is er tussen jager en zijn wildstand nooit die relatie van trouw en vriendschap als tussen het afhankelijke huisdier en zijn baas. De jager, die werkelijk weidelijk jaagt, zijn normen hoog stelt en geen levenslichtje onnodig uitblaast, doodt zijn wild zo snel en pijnloos als maar denkbaar is en bewijst het dan nog de laatste eer.

En trouwens, als u niet jaagt: houdt u van biefstuk? Of preferereert u ossehaas of lende-stuk? Ik kan nauwelijks geloven dat u kon-

sekwent vegetariër bent. Het hoeft ook niet, want de Bijbel geeft u de macht om het dier tot uw onderhoud te gebruiken. Alleen ként de rechtvaardige het leven van zijn dieren. Hij kan geen enkel dier het leven schenken — en dat moet hij goed bedenken wanneer hij een levenslichtje uitblaast. Heeft u vee uitgediend, of is uw wild rijp voor de pan — bevorder het dan meedogend en pijnloos tot zijn laatste dienst.

Het dier is niet bang voor de dood, zoals de mens. Het heeft geen sombere toekomstverwachtingen, geen angsten voor een hierna-maals, geen panische schrik bij zijn einde. Integendeel: een dier dat ziek is of afgeleefd of dodelijk gewond zoekt een rustig plekje om ongezien zijn leven te laten. Wie dat wel eens meemaakt wordt er door ontroerd. Iets voor een andere keer?

met een loodzware vacht van humbug en valse waan als nooit tevoren. Gelijkheid is het principe, dat in de wet van de vrije staten is vastgelegd, maar overal discrimineren en koejeneren mensen andere mensen. Vrij en geëmancipeerd zijn nu eindelijk de mensen, maar wat betekent deze vrijheid als ze heen noch weer kunnen in hun onbelangwekkend werk, in hun volgepakte stad en als zij het weerloos slachtoffer zijn van eindeloos lawaai en groeiende luchtvervuiling? De tijd van de democratie is aangebroken, maar zij functioneert niet. De mensen weten niet, waarover het in onze gecompliceerde wereld gaat en als zij menen het toch te weten dan blijkt hun overtuiging, hoe ook de verkiezingen uitvallen, van geen invloed op de gang van zaken te zijn. Naar gemeenschap en hartelijkheid verlangen de mensen, maar zij ontmoeten mensen, die als het erop aankomt alleen zichzelf zoeken en aan zichzelf genoeg hebben. Ze worden bejegend met wantrouwen en distantie, en bij de geringste gelegenheid zijn ze een voorwerp van laster en smaad. Op hun beurt zijn ze trouwens net zo. Zij die het 't meest nodig hebben, blijven eenzaam en vergeten achter.

Het is goed te begrijpen, dat jonge mensen deze wereld niet accepteren en dat zij, vooral nu zij verrast zijn over hun eigen grote macht, het koste wat het kost een betere wereld willen maken. Het tragische is evenwel, dat zij voor die wereld, die hen schimmig voor ogen staat, gedwongen blijken te zijn om wegen en middelen te kiezen, die al het genoemde kwaad in zeer verhevigde vorm invoeren. Wantrouwen, laster, leugen, terreur, dwingelandij, verachting van democratie en vrijheid, geweld, kortom alles wat zo-zeer veracht wordt en waarvan we bevrijd zouden moeten zijn in het paradijs van de toekomst, wordt in praktijk gebracht om die heilstaat te bereiken. Het is ongelooflijk. Maar niet nieuw. De Franse revolutie vertoonde hetzelfde beeld, en het marxistisch communisme heeft voor de hoge menselijkheid van de heilstaat in theorie en praktijk geen onmenselijkheid geschuwd. De ontbinding van de westerse wereld heeft dan ook zijn instemming en steun.

Let wel, ik heb het bij dit alles niet over slechte en cynische mensen maar over mensen met idealen en een vast geloof. Vragen we nu, wat die betere wereld, waarvoor zovelen zich thans inzetten, betekent, dan vinden we bij hun profeet, Marcuse, dat zijn diepste drijfveer is, een wereld, waarin geluk en genot de mens zonder rem of weerstand ten volle ten deel zullen vallen. Zijn betere wereld zal een wereld zijn, waarin ieder voor zich ongehinderd zichzelf zal zoeken en zichzelf genoeg zal zijn. Dat is alles. En mocht iemand menen, dat juist deze zelfzucht van de mens het kwaad in de wereld brengt dan zal het antwoord wezen, dat het kwaad niet in de mens maar in de structuren zit. De mens is nu eenmaal zo. De wetenschap leert immers, dat de mens gemotiveerd wordt door het streven naar bevrediging van zijn behoeften. Men is er zo aan gewend geraakt de mens zo te bekijken, dat allang vergeten is, dat de wetenschap deze bewering nimmer bewezen heeft, maar dat zij daar optreedt als een dogma, een onbewezen geloofswaarheid, ook al zien vele wetenschappers dat zo niet in.

Ik ben er mij van bewust, dat velen de gegeven interpretatie van onze toestand en van achtergronden niet delen; misschien geldt dat wel voor sommige lezers, misschien ook voor mede-christenen. Daar is steeds minder aan te doen. Er is tussen velen een diep wantrouwen groeiende. Men etiquetteert de ander en dan is men ook al met hem klaar. Wat hij ook zou beweren, het kan genegeerd worden, want hij is ideologisch gelocaliseerd als een tegenstander bij wie de waarheid nimmer kan zijn; juist zoals Marx beweerde.

Dit radicale wantrouwen, dat ons machteloos maakt, toont een demonische trek, de greep die de satan heeft op de geschiedenis in onze dagen. Guardini ziet een dergelijke demonische trek in wat we zouden kunnen noemen het automatisme van de machten. Ook de blindheid, waarmee de mensen geslagen worden, wanneer zij idealen willen verwezenlijken met de antithesen van deze idealen, zoals hierboven aangegeven werd, ook deze verblinding die de mensen, ziende op hoge idealen, naar de afgrond doet neigen, vertolkt een machteloosheid, die de satan ons aandoet. Maar daartoe moet men met Faust

De christen in deze wereld¹⁾

Wij hebben de indruk, dat we de laatste drie jaar door steeds heviger en schokkender gebeurtenissen heen in versneld tempo naar een crisis klimmen. Juist zoals de temperatuur van een zieke stijgt tot het punt, waar het erop of eronder gaat. Zelfs heb ik sterker dan voorheen de indruk, dat tussen het moment, waarop ik dit schrijf en het moment, waarop u dit leest, deze crisis kan doorbroken zijn.

Onze eeuw is geen rustige geweest. Twee gruwelijke wereldoorlogen, de opkomst van totalitaire staten, die onvoorstelbaar menselijk leed hebben teweeggebracht, en nog steeds teweegbrengen, een economische crisis, die het leven van vele mensen vergald heeft, en vele locale oorlogen, die voor de mensen erbij betrokken niet minder gruwelijk zijn dan een wereldoorlog, zoals we nu als toeschouwers via de beeldbuis kunnen zien.

Maar sinds de tweede wereldoorlog hebben we in de vrije wereld toch een verhoudingsgewijs rustige en welvarende tijd gehad. Achteraf beschouwd blijkt dat schijn echter geweest te zijn, want nu is daaruit een toestand ontstaan, waarin alles met alles samenhangt en samenwerkt op een noodlottige en raadselachtige weg van ontbinding der samenleving.

Nietzsche heeft een eeuw van oorlogen voorspeld en hij verwacht er een opleving van de cultuur van. Althans oorlogen hadden we en hebben we in overvloed. Sorel pleitte voor het revolutionair geweld van de vakbeweging en ook hij verwachtte daar cultuur van. Wij zitten nu middenin dit geweld, al is het dan niet het geweld van de arbeiders.

De oorlog in Vietnam is zonder uitzicht. De gewapende vrede in het Midden Oosten balanceert op de rand van een wereldoorlog. De argumenten tussen de negers en de blanken in Amerika zijn gereduceerd tot straatstenen en kogels. In de westerse wereld staan ouderen en jongeren, vooral de studerende jeugd, onverzoenlijk tegenover elkaar. Ook tussen ouderen onderling is een kloof ontstaan, waarover geen gesprek een brug meer lijkt te kunnen slaan. Tot in de kerken werkt dit door.

Om meer dan één reden lijkt deze ontwikkeling onbegrijpelijk. Waarom keert men zich tegen een rustig, vrij en voorspoedig leven, dat toch het deel van velen was? Hoe komt het, dat, terwijl de mensheid nooit machtiger

was dan in onze tijd, nooit meer heerschappij gehad heeft over het bestaan en over de toekomst dan in deze dagen, de mensen machteloos moeten toezien, dat de wereld bijna onvermijdelijk de afgrond nadert? Waarom realiseert men zich niet, dat het escalierend geweld geen andere uitkomst kan hebben dan het verlies van hetgeen, waarvoor men strijd, de vrijheid en het opkomen van dictatuur en terreur onder de macht hetzij van hen, die de revolutie neerslaan, hetzij van hen die de revolutie doen slagen, van mensen als Wallace of als Bendit?

Naast liefde en sociale gerechtigheid zijn de parolen, maar de haat intensificeert. De gemeenschap, de broederschap van alle mensen is het idool van onze eeuw, maar er is nooit zo weinig gemeenschap geweest. Vervreemding en eenzaamheid zijn de werkelijkheden van deze eeuw. Ontmoeting en gesprek zullen ons moeten verlossen, zo meent men, maar de spraakverwarring regeert en het station van het luisteren naar de ander zijn velen allang voorbij. Tussen de strijdende partijen heerst een allesvernietigend wantrouwen. De mannen van de establishment tonen een beminnelijke façade, maar daarachter gaan hun ware opvattingen en hun eigenlijke bedoelingen schuil. De democratie, die de establishment wil verdringen en die gezag voor louter macht aanziet is in de praktijk de dwingelandij, je soms de terreur van een minderheid.

Er is natuurlijk wel het een en ander te zeggen over de oorzaken en motieven van dit alles.

De geweldige macht van de mensen roept de strijdvraag op, wie erover zal beschikken. De dynamische ontwikkeling brengt een sterke divergentie van meningen mee. Het hoge levenspeil activeert de mensen op terreinen, die hun voorouders onbekend waren. De concentratie van mensen brengt onrust en wrijving. De televisie maakt de mensen wakker voor de wereldproblemen en voor de idealen van een betere wereld.

Een betere wereld, dat is natuurlijk de drijfveer. Wij allen zijn vervuld van verlangen naar een betere wereld, de jongeren voorop. Het verloren paradijs ligt ergens in de toekomst. Dat verlangen is zo goed te begrijpen. Heel de schepping zucht immers als in barensnood? Zeker, er zijn veel goede dingen te genieten. Het leven is ongetwijfeld veel rijker dan ooit tevoren. Maar dit welzijn blijkt in zo menig opzicht op schijn te berusten. Dertig jaar geleden schreef Huizinga al van onze cultuur, dat zij belast is

¹⁾ Dit artikel is eerder geplaatst in „Mededelingen” van de Vereniging voor Calvinistisch Wijsbegeerte van juni 1970, no. 2.

zijn ziel of tenminste een stukje van zijn bestaan aan Mefistofeles verkopen.

God zegt ons in Zijn Woord, dat de zelfzucht zonde is. De zonde zit niet in de structuren maar in de harten van de mensen, waaruit al het kwaad in de wereld voortkomt.

Maar wanneer de mensen menen, dat God niet bestaat of tenminste afwezig is dan gaan zij op de duur in steeds nauwere cirkels om zichzelf heendraaien en wordt tenslotte de zelfzucht hun enig motief. Daar zijn wij nu aangeland; in een wereld zonder overzijde, zonder enig perspectief, een wereld zonder grond en zin, en aan zichzelf overgelaten. Ik meen dat deze sekularisatie de grond is voor het crisisachtige van onze toestand, voor de zinloze machtsconcentratie en de uitzichtloze geweldpleging daartegenover, voor onze gezamenlijke machteloosheid, voor wantrouwen, liefdeloosheid en wetteloosheid, kortom voor alles wat hierboven aangewezen werd als plaveisel van de weg naar de ontbinding. Want terecht heeft Roger Mehl reeds enige tijd geleden opgemerkt, dat de sekularisatie het hoofdfeit van onze huidige westerse cultuur is en haar ruïne verklaart.

Over de oorsprong van deze sekularisatie wil ik kort zijn, want zij is in dit blad reeds herhaaldelijk aan de orde geweest. Oscar Wilde heeft het compact gezegd: De wetenschap is het kerkhof van de godsdienst. Wij moeten dan wel bedenken, dat niet de wetenschap als zodanig maar een wetenschap, waardoor de mens zich zelfstandig acht, wetenschap als een macht van menselijke onafhankelijkheid — uitvoering van het program van Adam — op imperialistische wijze het geloof heeft uitgedreven.

De christenen hebben het bij dit alles maar moeilijk. Maar zij maken het zichzelf dikwijls moeilijker dan nodig is. Ten diepste kan alles hen duidelijk zijn en hebben zij het in een bevrijd en rustig leven zo gemakkelijk als het maar kan. Daarna ervaren zij dan ook op hun wijze de moeiten van het leven, niet alleen vanwege hun zonden, maar ook omdat zij zoveel moed voor en wijsheid in de praktijk nodig hebben.

Ik denk aan Bomans in zijn gesprek met Van der Plas („In de Kou”). Het is een voortreffelijk gesprek met een scherpe opmerkingsgave voor wat er aan de hand is in deze tijd. Bomans heeft op het pastoraal concilie te Noordwijkerhout de mystici gemist, een heilige die op zou staan en zijn relatie met God opeens voelbaar zou maken. Dat zou inderdaad wat zijn; het enige dat degenen die op de drempel staan om naar buiten te treden zou kunnen doen omkeren; het enige ook dat Bomans zelf zijn rol van toeschouwer zou kunnen doen vergeten.

Maar de christenen zijn immers allen heiligen? Zij moeten allen steeds voelbaar maken, dat zij God kennen, liefhebben en willen dienen; zij hebben voor deze wereld in nood het enige en het beste, de goede boodschap van de liefde, de vrede, de gemeenschap en de vrijheid door Jezus Christus, die de wereld met God verzoend heeft. Maar daartoe moeten ze als de kinderen worden. Anders kunnen zij het Koninkrijk Gods niet binnen gaan. Dat is altijd weer het obstakel voor de hoogmoedige en overmoedige mens.

Het is verbazingwekkend om op te merken, hoe vele oprechte christenen dit alles in hun woorden en praktijk blijken te missen, omdat zij zich in het ootje laten nemen door de wereld en gevangenen worden van haar ge seculariseerde en uitzichtloze problematiek.

Zij kunnen het zo gemakkelijk hebben, want zij behoeven niet op zichzelf of andere mensen te vertrouwen. Hun vertrouwen rust in de beloften, die God hen in Zijn Woord gedaan heeft voor vandaag, morgen en hun opstanding. Als zij daarbij leven en dat leven voeden in de omgang met God gaan zij vrolijk en vrij als gezanten en getuigen van het Koninkrijk door de wereld. Geen terreur kan hen verschrikken, geen gevangenis of concentratiekamp hun vrijheid roven, geen macht kan hen verleiden, geen revolutie kan hen inspireren. Jesaja zegt, dat de goddelozen zijn als de zee, vol onrust, en wier wateren slijk en modder opwoelen; zij hebben geen vrede. Dat moet de christenen toch ge-

heel vreemd zijn? Dat is toch zo? En waarom is het in de praktijk dan niet zo? Waarom zijn de christenen daar geen heiligen, maar hobbelen velen van hen achter de wereld aan, delen zij geheel in haar onrust, zuchten zij onder haar problemen, voelen zij zich één met haar wanhoop en zetten zij zich in voor haar idealen?

Wel keren sommige christenen zich af van deze wereldse bekommernis. Zij keren zich naar binnen en naar boven om Gods aangezicht te zoeken en zo godsvrucht te winnen, om zich af te stemmen op Zijn doen in hun leven en in de wereld, die zich haast naar de wederkomst van Christus. Zij zijn de heiligen, waaraan men het kan merken. Als men goed oplet bemerkt men hun mystieke unie met Christus en met elkander.

Maar zij lopen daar wel het gevaar van de verleiding om zich in het wilde verkeer van de wereld op de vluchtheuvel te redden, om daar toe te zien en maar eens af te wachten, wat er gebeuren gaat, om als toeschouwer de boze wereld te zien ondergaan.

Dat is wel te begrijpen, want het lijkt alsof de christen als christen hoe langer hoe minder te betekenen heeft in de wereld en alsof de wereld hoe langer hoe duidelijker de weg van de afval van God en van het verval inslaat. Toch moeten we steeds weer leren, dat de Heer ons in de wereld terugstuurt om Hem daar te dienen en dat Hij daar met ons is. De vluchtheuvel is trouwens een schijnoplossing, want of we het willen of niet, we zijn in deze wereld op reis en in haar zaken geëngageerd. Het gaat er dus alleen om welke zijde we kiezen. De zijde van de Heer is nooit zonder het getuigenis van Zijn heerschappij.

Maar daar begint dan de moeite van de christen, die de moeite waard is. Waar hij ook is er is altijd veel te doen. Of zijn handelen effect heeft is zijn zorg niet. Hij zal er later trouwens verbaasd over staan, dunkt mij, als hem duidelijk wordt, hoe en waar de Heer zijn werk gebruikt heeft en wanneer niet.

Wat hij te doen heeft is teveel om op te noemen. Toch zijn er enige punten, die in deze tijd bijzondere aandacht vragen.

Als hij om onrecht te verhelpen en met het oog op de ontwikkeling der cultuur de menselijke verhoudingen en de structuren der samenleving wil veranderen, moet hij zich bewust blijven dat in de continuïteit van de geschiedenis geen paradijstoestand te verwachten zal zijn. Wie zich door dit ideaal laat meenemen en voorbijziet aan de verwoestende invloed van de zonde zal een averechtse invloed hebben en de toestand verergeren.

Ook zal hij moeten volharden als de decadentie van de cultuur gestadig voort blijft gaan, want hij weet niet, hoe en wanneer God zijn werk gebruikt.

Voorts zal hij wanneer hij streeft naar organisatorische veranderingen, een andere gezagstoestand, betere doelstellingen en groter democratische invloed, het gezag als gezag moeten eerbiedigen, en zo ook de gezagsdragers. Want gezag in welk samenlevingsverband ook is niet een menselijke afspraak over machtsverhoudingen, maar God geeft en onderhoudt gezag ten gunste van de samenleving. Als wij gezagsdragers gehoorzamen, gehoorzamen we God. Zonder gezag staat het mensenleven voor de chaos.

Het moeilijkste is het, vooral in deze tijd, maar het zal wel nooit veel minder moeilijk geweest zijn, om waar te maken, dat niet alleen wijzelf maar ook al onze werken van Christus zijn en door Hem hun bestemming hebben in God. Hoe weinig we er ook van terecht brengen, wij mogen nooit afdoen van de norm, dat heel ons leven een liefdedienst van God behoort te zijn, en met geduld en wijsheid behoren wij te verlangen en erop aan te dringen, dat het in heel onze omgeving zo zal worden. Ik weet wel, dat God alleen de vervulling van deze norm kan schenken, maar wij moeten ook bedenken, dat Hij dat wil doen indien wij inzake alles wat ons leven aangaat met Hem omgaan.

Als goden sterven

IV

Dr De Graaff zegt: de renaissance mensen voltrekken de grootste daad van de geschiedenis. Zij vermoorden hun god. Of zoals Nietzsche het in *Die Fröhliche Wissenschaft*, blz. 125, zegt: Es gab nie eine grössere Tat — und wer nur immer nach uns geboren wird, gehört um dieser Tat willen in eine höhere Geschichte als alle Geschichte bisher war. Zo hoeft de renaissance mens zich ook gevoeld. De renaissance mens is de godsmoordenaar. Hij heeft het vonnis voltrokken. Dat was het einde van de Middeleeuwen.

De bovennatuur verliest haar heerschappij over de natuur, zegt De Graaff. De natuur wordt daarmee zelfstandig. Dat heeft ontzagelijke consequenties. De geestelijke machten, die geheerst hadden over voorchristelijke cultuurgebieden, voordat zij de kerk waren gaan dienen, krijgen hun zelfstandigheid terug. De wereld wordt gezien als natuur op zichzelf.

Dit leidde tot grote ontdekkingen. Het hing samen met een losgeslagen zijn uit het verband met de goddelijke wereld. Men ontdekte, dat de aarde om de zon draaide. In het Griekse bewustzijn werd zulks beschouwd als grensoverschrijding.

De wereld komt op zichzelf te staan, losgeslagen van de schepping en de verlossing. De nieuwe relatie tot de wereld is die van subject tot object. Het menselijk ik, zegt De Graaff, dat tevoren in een persoonlijke betrekking tot het medeschepsel stond, wordt tot subject; het medeschepsel wordt als object door het subject voorgesteld. Het object of voorwerp ontstaat, welke een reductie van het

oorspronkelijk ding of van het levende medeschepsel is. De bestemming, die God in het ding (ieder ding en ieder mens) heeft gelegd, wordt niet meer gezien, maar een nieuwe bestemming wordt door het subject op het schepsel geprojecteerd, of aan het ding gegeven. Deze projectie betekent echter altijd miskenning van de wezenlijke bestemming van het ding of het schepsel en betekent ook reductie van de werkelijkheid. Welke bestemming of anders gezegd, was is het wezen van de voorstelling, die de mens als subject in de renaissance gaat maken? Het antwoord moet volgens De Graaff luiden: de wil tot macht. Wat Machiavelli over de vorst en de staat heeft gezegd, geldt voor het gehele denken van de renaissance. De mens wil de wereld niet meer ontmoeten, maar beheersen. Op meesterlijke wijze beschrijft Dr De Graaff hoe de grote renaissance-figuren in hun werken aan deze subjectiviteit ten prooi vallen. De mens wil autonoom zijn en vervalt daardoor in angst en eenzaamheid. Volgens Dr De Graaff is het Michelangelo geweest, die de situatie, waarin de mens vervallen was, het meest heeft doorzien. Hij treurt ook om de dode God, maar spreekt ook van een nieuwe onmiddellijke relatie met God. Hij is daarom

H. van Riessen

Haarlem - Drs L. van Klinken

verwant aan de reformatie, zegt De Graaff. De reformatie heeft de renaissance nl. herkend als een ontbindingsverschijnsel. In de renaissance werd de mens zelf tot laatste grond van het zijnde. Het geloof verandert hoe langer hoe meer in een overtuiging. Het is licht in te zien, dat dit gedachtengoed vandaag op alle terreinen des levens hoogtij viert.

Interessant vind ik ook wat Dr De Graaff zegt over Calvin en het calvinisme, met name het Nederlandse calvinisme. Ik moet het kort trachten weer te geven. Onder leiding van de Oranjevorst is het calvinisme veruitgestegen boven Calvin. Het is geworden tot de grootste kamvooien voor menselijkheid en vrijheid in de geschiedenis van het westen. Het is niet toevallig, zegt De Graaff, dat het Jodendom zowel Willem van Oranje als de stadhouder-koning Willem III als leiders, door God zelf geroepen, heeft erkend. Over Calvin'spraedestinatieleer zegt De Graaff, dat Calvin niet geheel los gekomen is van zijn humanistisch verleden, en ook inzake deze leer denkt in het renaissanceschema. De auteur zegt: De genade, die in Calvin's praedestinatieleer een plaats heeft gevonden, heeft in het geheel geen dialogisch karakter zoals de bijbelse genade. De genade in Calvin's leer is verwant aan de macht van „de vorst” van Machiavelli. Dat betekent, dat Calvin de verhouding van God en mens heeft laten opgaan in het renaissanceschema, subject-object. Alleen hier is de mens niet meer het autonome subject, maar God is geworden tot het absolute autonome subject, waardoor de mens is verworden tot object. Calvin meent de ere Gods te kunnen redden door de mens van subject tot object te maken. In zijn leer is de God het enige subject. De mens is volstrekt object geworden. Hij valt terug tot de typische subjectieve methoden van het humanisme van zijn dagen.

In de leer van de dubbele praedestinatatie komt dit wel heel schrijnend uit. In deze leer is weinig meer van de God van Israël te herkennen, zegt De Graaff maar deze leer heeft meer trekken gemeen met Cesare Borgia dan met de levende God van Israël. Calvin heeft de geest der eeuw der renaissance bestreden door de renaissancesstelling: de mens is het autonome subject, om te keren; maar een omgekeerde renaissancesstelling blijft aan de geest der renaissance gebonden, aldus de auteur. Het Nederlands calvinisme heeft het bijbels getuigenis echter veel onmiddellijker laten doorwerken, volgens De Graaff. Het is ook een voorbeeld geweest voor de gehele wereld in zijn houding tegenover de Joden. Amsterdam, sedert 1578 overwegend calvinistisch geregeerd, is het meest tolerant voor de Joden geweest.

Het gehele verdere boek door worden de geschiedenis en de grote figuren in de geschiedenis benaderd vanuit de subject-object relatie, die in de subjectiviteit is gegrond, overeenkomstig het model van de renaissances. Dr De Graaff laat zien hoe deze subjectiviteit de schepping hoe langer hoe meer doodt. In onze dagen zien wij dat wel zeer duidelijk op bijvoorbeeld het gebied der seksualiteit. Vele figuren hebben daar getracht echter weer bovenuit te komen, zij hebben de crisis wel gezien. Vele figuren passeren de revue in het boek. Ik kan dat niet allemaal weergeven, ook al niet omdat ik met de muziek van Mozart, Beethoven, Bach niet op de hoogte ben. Al deze figuren komen aan de orde. Sinds de renaissance vervallen de mensen steeds verder tot subjectiviteit. Steeds meer wordt de (en nu gebruik De Graaff weer een aanduiding van Martin Buber) Ich-Du-verhouding verlaten. In de Ich-Du-verhouding heerst de liefde; het is ook het wezen van het verbond, zegt De Graaff. De God van Israël stelt zichzelf als Ich tegenover het Du van de mens. De mens wordt zo niet opgeheven in de godheid, maar hij wordt zo gemaakt tot unieke, onherhaalbare persoon. Jahweh is enig. Dat is de grond van de Ich-Du-verhouding. De Unieke schept een betrekking en maakt degene met wie Hij een betrekking heeft, tot unieke onherhaalbaarheid. Dat is iets anders dan de Ich-Es-verhouding. Bij „Es” is degene slechts exemplaar van het bijzondere. De Levende God kan nooit tot object gemaakt worden. Hij is het „Du”, dat nooit tot „Es” gemaakt kan worden. Ook Freud gebruikt dit onderscheid. Het „Es” is dan het onbewuste. Dit van het „Ich” losgemaakte „Es” wordt dan in het onbewus-

te ingekapseld, zegt De Graaff, opdat het de mens niet meer zou verontrusten. De vorming van het onbewuste is te beschouwen als een poging van de renaissancemens, die zijn god vermoord heeft, om zijn geweten tot zwijgen te brengen. De subject-object-verhouding in de moderne subjectiviteit wint het in deze wereld steeds meer van de Ich-Du-verhouding. Vele problemen in onze moderne maatschappij zijn daarmee inderdaad te verklaren.

Dat wordt door velen, zij het wellicht in andere bewoordingen, ook wel zo aan gevoeld. Israël heeft volgens De Graaff het algemene niet ontkend, maar is zich meer bewust geweest het algemene om te zetten in het bijzondere, hetgeen Israël heiliging noemt. God is in de schepping ook eerder te herkennen in het bijzondere dan in het algemene. God spreekt aan en vraagt om een antwoord.

Over de barok-tijd zegt De Graaff ook prachtige dingen. De renaissance is geheel verwereldlijkt. De subjectiviteit, waarin het subject gegrond is, is surrogaat voor de genade geworden. In de barok ligt dat anders, zegt De Graaff. De barokkerk is ook wel verwereldlijkt, maar verwijst toch naar een geestelijke verte. De genade is er. Ze is echter zo ver, dat ze geen invloed meer op het dagelijks leven kan uitoefenen. Slechts de ziel, die in mystische extase deze wereld verlaat, kan in verre verte de genade ontmoeten. De barok is ook de tijd van de Spaanse mystiek. In schilderijen van bijvoorbeeld El Greco, zegt De Graaff, komt dit sterk naar voren. Vele heiligen en zelfs Jezus worden uitgebeeld met de blik op de verte. Ik vind het meesterlijk op welke wijze De Graaff op alle gebieden (schilderkunst, muziek etc.) laat zien dat alle dingen, die de mens doet religieus bepaald zijn. Zo heeft Rembrandt, zegt De Graaff, in zijn schilderijen de barok overwonnen. Als reformatorisch gelovige heeft Rembrandt gevoeld de opdracht om het aardse leven te zien in het licht van de verzoening met God. De barokke mens leeft volkomen werelds, maar zijn blik is toch gericht op de verre verte, waar de genade is, de hemelse verte dus. Philips II is wel de representant van de barok. Hij voelde zijn koningschap als de goddelijke roeping om met alle middelen de zielen van zijn onderdanen en niet alleen deze, maar die van de ganse christenheid, vanuit dit wereldse leven der natuur te leiden naar de verten, waarin de genade zich heeft teruggetrokken. Om dit doel te bereiken zijn alle middelen geoorloofd. In geraffineerde wreedheid heeft Philips II de renaissance overboden. Hij heeft ketters, Joden en Moren op de meest wrede wijze ter dood laten brengen. De goddelijke opdracht mag in de stijl der barok niet gehinderd worden door moraal. Zo kon hij op Willem van Oranje een sluipmoordenaar afsturen. Ook deze stijl vindt U vandaag nog terug in de Rooms Katholieke Kerk.

Persschouw

In het Gereformeerd Schoolblad van mei/juni 1970 stond het volgende te lezen:

GEVAARLIJK ZELOTISME

In de brochure van Dr Douma „Herinnering en verwachting” lezen wij in een noot het volgende: „De strijd in de Gereformeerde kerken ging en gaat (vet van ons, R.) immers niet alleen tegen 'links', maar ook tegen een extremisme, dat heel ijverig, maar ook heel onbarmhartig in het drijven naar konsekwenties is.” (p. 44, noot 46).

Gezien de context zal Dr Douma hier doelen op een drijven van 'rechts'. Tegen dit onbarmhartige drijven is z.i. niet genoegzaam en niet uitvoerig gewaarschuwd. Op p. 43 lezen wij: „Hoeveel zelotisme, waartegen K. Schilder reeds in 1951 waarschuwd, heeft de on-

derlinge verhoudingen niet geschaad, zonder dat er sindsdien tegen ontsparingen van die aard genoegzaam en uitvoerig gewaarschuwd werd? Het boetekleed zal ons op weg naar de 'anderen' niet ontsieren.”

Twee waarschuwingen tegen deze geest van zelotisme worden dan geciteerd, één daterend uit 1965, één uit 1968. Het eerste citaat is uit De Reformatie, waarin Prof. Kamphuis de geest afkeurt, die uit het onder ons verschijnende blad De Wachter spreekt. Ik moet toegeven: De Wachter ken ik niet anders dan uit één of twee nummers, die mij eens zijn toegezonden. Andere broeders, die het blad wél kennen, hebben zich er tegenover mij wel eens over verbaasd, dat dit blad in onze pers nauwelijks wordt genoemd en bestreden. Het gevaar van die kant lijkt mij echter niet zo groot, want was het dat wel, dan zouden stellig onze kerkelijke voormannen tegen deze geest wel herhaaldelijk en indringend hebben gewaarschuwd in de 'rechtse' pers.

Ik spreek hier van de pers, waardoor ik mij geregeld laat voorlichten: het Nederlands Dagblad/Gereformeerd Gezinsblad, De Reformatie en de Geref. Kerkbode van het Noorden. Dat ik hier 'rechts' tussen aanhalingstekens heb gezet is in navolging van Dr Douma. Eigenlijk zijn die termen 'rechts' en 'links' zeer verwarrend. Wanneer er sprake is van 'rechts zelotisme', wat verstaat men daar dan onder? Het ene woord verslindt m.i. het andere. Alvorens men de woorden 'rechts' en 'links' gebruikt zal het nodig zijn, duidelijk aan te geven wat bedoeld wordt. Ik zou onder 'rechts' willen verstaan iedere uiting of gedachte, die overeenstemt met, onderworpen is aan de Bijbel. In die zin is zelotisme nooit 'rechts'. Alle onbarmhartig drijven naar konsekwenties is in strijd met de Bijbel, dus links.

Behalve deze éne waarschuwing, daterend uit 1965, noemt Dr Douma dan die uit 1968 van Prof. Trimp, door mij herhaaldelijk in dit blad aangehaald en concreet 'toegepast', doordat ik het nl. in verband bracht met het doen van hen, die, na zich van ons te hebben afgescheiden, het den volke voorgesteld hebben alsof hun geforceerde afsplitsing ons heeft gemaakt tot mensen die niet meer 'trouw' waren.

Ons grote bezwaar tegen hen was en is, dat de gemeenschap in feite niet meer gevormd wordt door het deelgenootschap aan hetzelfde Avondmaal, doch door het deelgenootschap aan dezelfde organisatie, dat de club gaat boven de **gemeenschap der heiligen**.

Dr Trimp noemt dit 'judaïsme', en zegt verder: „De gemeenteleden worden opgesplitst naar de maatstaven van wat men 'trouw' aan de 'zaak' acht te zijn, en tengevolge van de vele zaken ziet men Gods ene kerk niet meer.” (Reformatie, 9 maart 1968). Het is ons uit het hart gegrepen. Ook de woorden van Dr Douma, in ditzelfde verband neergeschreven stemmen ons tot dankbaarheid. Wij hopen van deze beide broeders méér te horen over dit onderwerp. Het is onze overtuiging, dat deze geest, die wij in onze vereniging zich zo concreet hebben zien openbaren, al veel en veel meer kwaad heeft gedaan en nog steeds doet in onze kerken, dan zich zou laten vermoeden, wanneer men „onze” („mijn”) kerkelijke pers leest. Ik acht dit een jammerlijk tekort. Ik kan het ook niet begrijpen. Waarom blijft het, als er al eens gewaarschuwd wordt tegen deze geest die in onze kerken naar mijn vaste overtuiging bezig is zijn verwoestend werk te doen en waarmee velen argeloos méégaan, omdat men toch zo ijverig de strijd voert voor Schrift en belijdenis of politiek zo zijn best doet, waarom blijft het dan bij incidentele waarschuwingen? Waarom is en wordt er niet een onafgebroken stroom van waarschuwingen de kerken in gezonden, zoals dat bleek te kunnen bij de Open Brief?

Ik ben bang dat straks zal blijken — nu er, zoals Dr Douma dat signaleert, niet genoegzaam en uitvoerig genoeg is gewaarschuwd, — dat onze kerken door deze gemeenschaps- en daardoor kerkverwoestende geest meer zijn geïnfecteerd dan ons lief is; — eigenlijk is dit nog veel te zwak gezegd; dat onze kerken nog een harde strijd wacht tegen een vijand, die zich al veel te lang binnen onze muren bevindt zonder genoegzaam te zijn bestreden, en die zich daardoor breed heeft kunnen maken, ook in het politieke leven, en in het algemeen in al ons georganiseerd Ge-

reformeerd leven. En ons kerkvolk, dat veel geprezen, opgehemelde en over de bol geaaid kerkvolk, bij intuïtie de vijand toch zo goed kan onderkennen, is weerloos gemaakt door het grote zwijgen. Immers, er was de laatste jaren maar één vijand. Wie in de strijd tegen deze vijand meestreed werd gaarne geaccepteerd als een goede vriend, als een betrouwbaar bondgenoot. Het was immers 'rechts'. Hij stond pal voor Schrift en belijdenis.

Maar Dr Douma zegt terecht: De strijd ging EN GAAT niet alleen tegen 'links', maar ook tegen 'rechts' extremisme. Een extremisme, waartegen — hoe dikwijls het ook de onderlinge verhoudingen heeft geschaad — z.i. niet genoegzaam en uitvoerig is gewaarschuwd, en waarvan, menen wij, **dientengevolge** al te velen het slachtoffer zijn geworden, omdat dit extremisme zich vrijwel onweersproken heeft aangediend en heeft kunnen aandienen als de fine fleur van de vrijmaking, door wie het pand der vrijmaking in kerk, staat en maatschappij op het zuiverst wordt bewaard. Wie zou tegen en over zulke lieden, die pal staan op elk terrein, iets durven zeggen? Bovendien, zou men dit wel doen, dan is te vrezen dat men onmiddellijk op een hoop geveegd wordt ergens in de buurt van de 'Open Brief', die men geneigd is, per antithesis, hét kerkreformerende document der zestiger jaren te noemen, — en dat men verdacht gemaakt wordt als een ondermijner der belijdenis. Zulke beschuldigingen gaan er maar al te gemakkelijk in. En klopt de zaak **ethisch** niet, wordt de broederschap geschonden, zoals wij dat b.v. hebben ervaren rond de breuk in onze vereniging, dan wordt dit vergoelijk als zijnde een 'incident', waarover we ons niet te veel moeten opwinden, ook niet als de 'incidenten' zich aanéén rijgen: dan biedt altijd de terrein scheiding nog een ontsnappingmogelijkheid: met wat élders gebeurt heb ik hier niets te maken. Of het vrome doel heiligt genoegzaam de niet te verdedigen middelen.

Maar de door Dr Trimp aangewezen **grondfout**: het eigenwillige gemeenschapsideaal, blijft onbesproken, wordt (al weer) doodgewezen.

Wat onze vereniging betreft: de broeders die de leiding namen bij de verscheuring hebben hun eigen strijd gestreden op personalistische wijze, zoals wij hebben aangetoond in onze nimmer weersproken Reformatie-artikelen, — maar toen eenmaal achteraf die 'strijd' was voorgesteld als een strijd voor Schrift en belijdenis, toen er eenmaal een principiële basis aan was gegeven, ging het persoonlijke zegekarretje van een paar leiders aan de kaak stellen als ontrouwen — en men vond weer geloof. Wij blijven De Reformatie dankbaar voor het opnemen van onze deze zaak betreffende artikelen, maar wij hadden zo graag méér gezien dan dat: een uitvoerige en genoegzame **waarschuwing** tegen de geest die zich in dit handelen 'incidenteel' uitte, tegen dit 'judaïsme'. (Het is met dit wóórd soms wat moeilijk gesteld; ik heb het vaak zó horen bezigen, dat er mee werd aangeduid elke geest die men zelf bestreed en bij een ander meende te ontdekken; ik gebruik het hier in de zin en naar de verklaring van Dr Trimp.)

Ik heb trouwens niets anders willen doen dan de woorden van Prof. Trimp en Dr Douma in een concreet raam te plaatsen. Ieder wil aan deze woorden wel lippendienst bewijzen, maar het is een riskante zaak om man en paard te noemen. Het zal mij niet in dank worden afgenomen. Men zal zeggen: Trimp en Douma hebben daar iets heel anders mee bedoeld. De betrokkenen zullen ook deze woorden doodzwijgen. Mocht slechts hier en daar een broeder die dit leest zich gesterkt voelen dan is mijn moeite al meer dan beloond.

A.

—o—

Uit „Kerk Kontakt” van de Gereformeerde Kerk van Curaçao nemen we het volgende over:

IN MEMORIAM BROEDER P. GROEN

Een trouwe gast in onze gemeente was broeder Groen. Bij u wel bekend en bij velen van u is hij een gast geweest, die onderhoud en vaak boeiend wist te spreken: op maatschappelijk, sociaal, cultureel en geeste-

lijk terrein; die verrassend vaak een gerijpte wijsheid ten toon spreidde. Hij wilde zo graag deelnemen in ons gemeentelven; het Pida-Panwerk ondersteunde hij, terwijl hij in de naaste toekomst deze steun wilde uitbreiden. Zo ging hem de verscheuring van de gemeente ter harte en was fel hierover verontwaardigd.

Een man, die, naast een helder verstand, in zich had gekregen van de Schepper een klinische blik. Ook op zijn naaste.

Fel verweerde hij zich tegen mensen, die hun talenten verborgen in de grond; tegen hen die in eigenwilligheid en schijnvroomheid een façade opbouwden.

Geduldig en behulpzaam was hij voor mensen, die in werkelijke nood waren, die wankelend hun bestaan zochten in het maatschappelijk leven en in de zekerheid van het geloof. Want deze man was door de Heilige Geest begiftigd met een sterk geloof, van waaruit hij zijn zaken deed en zijn persoonlijk leven leidde.

Zo kon hij „hoge” functionarissen laten vallen voor middelmatige ondergeschikten. Vanwege recht en billijkheid. Maar zo heeft hij ook bevreesde mensen gebracht tot het vertrouwen op de Almachtige God. Zijn talrijke zakenrelaties kenden zijn christelijke levensstijl. Zij hebben die óf gerespecteerd óf afgekeurd.

Midden in zijn werkzaam leven, in de slaap heeft God hem geroepen op 6 augustus 1970. Ik heb onderkend de gaven die hij had ontvangen en die hij uitgebuit heeft. Als mens; met gebreken. God heeft gezien zijn arbeidzaam leven, zijn eenzaamheid en zijn werken. Aan God de Heere het laatste woord.

A.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Hilligersberg-Terbregge (in samenwerking met Schiebroek-Hilligersberg-C): ds. S. Cnossen te Vollenhove-Cadoelen.

Bedankt: voor Bunschoten-Spakenburg-B: ds. M. Brandes te Hengelo; voor Abbotsford (Can.): ds. J. Geersing te Rouveen; voor Daarlerveen: ds. A. C. Haitsma te Zaamslag.

Aalsmeer — In Aalsmeer is het ook tot een breuk in de gemeente gekomen. Tot voor kort had in deze gemeente, die door de besluiten van de Synode te Hoogeveen buiten het verband is komen te staan, nog geen scheuring plaats gevonden. Nu hebben 7 belijdende leden en 11 doopleden zich aan het opzicht en tucht van hun kerkeraad onttrokken, en hebben zich gevoerd bij de kerk te Amstelveen-binnen verband.

MEDEDELING

Een aantal leden van het bestuur van de persvereniging „Waarheid en Eenheid” en van de Vereniging van verontrusten in de Geref. Kerken hebben met enkele leden van de zgn. „vrije” Geref. Kerken een informele samenspreking gehouden over de huidige kerkelijke situatie, speciaal in verband met de kerkelijke gescheurdheid onder hen die de Here Christus willen dienen naar zijn Woord. Op een nader te bepalen datum zullen zij deze samenspreking voortzetten.

Namens de vergadering,
M. Vreugdenhil.

KAMPEN

Het bestuur van de Geref. lagere scholen „noord” en „zuid” te Kampen, doet een oproep voor

ONDERWIJZERS EN ONDERWIJZERESSEN

(behorende tot de Geref. Kerken vrijgem. buiten syn. verb.)
voor de klassen 2 en 3.

Sollicitaties zo spoedig mogelijk aan één der hoofden: adres Joh. Lagendijk, Colyn de Nolesstraat 6, Kampen, tel. 05202-3782. T. Mollema, Wortmanstraat 22, Kampen, tel. 05202-5682.

Met hartelijke dank aan de Heere hopen wij D.V. donderdag 8 oktober met onze kinderen ons 40-jarig huwelijksfeest te vieren

**A. SNIJDER
H. L. SNIJDER-JANSEN**

Rotterdam:
C. Hordijk-Snijder
J. Hordijk

Muiderberg:
J. Snijder
W. Snijder-Spoelstra

Teheran:
H. Snijder
M. Snijder-v. d. Wetering
en kleinkinderen.

Voor vrienden en bekenden zijn wij thuis woensdagavond 7 oktober na half 8.

Breitnerstraat 55a, Rotterdam.

Heden ontsliep in zijn Heer en Helland, Welke hij zeer lief heeft gehad, mijn lieve man, onze vader en opa

AUKE VAN DER VEEN

op de leeftijd van 72 jaar.

- Ten Post:
A. van der Veen-Arkema
- Zwolle:
D. Mak Jr.
J. Mak-van der Veen
- Ten Boer:
A. G. Oosterhoff
M. Oosterhoff-van der Veen
- Hoogeveen:
H. Post
H. Post-van der Veen
- Bedum:
H. Wiersum
J. Wiersum-van der Veen
- Overschild:
H. van der Veen
H. van der Veen-Bouwman
en kleinkinderen

Ten Post, 24 september 1970
Stadsweg 58

De begrafenis heeft plaats gevonden op 29 september 1970.

Met ontroering geeft de Raad van Gereformeerde Kerk te Ten Post kennis van het overlijden op 72-jarige leeftijd van zijn medebroeder

A. VAN DER VEEN

In grote dankbaarheid gedenkt de Raad het vele goede, dat de Here in hem als voorganger aan zijn gemeente te Ten Post geschonken heeft. Jarenlang heeft hij de gemeente van de Here Jezus Christus ook in het ambt van ouderling tot rijke zegen mogen zijn.

2 Thim. 4 : 7 en 8.

Namens de Raad voornoemd,
M. Doornbos, praeses
H. J. Smit, scriba

Na een korte ziekte nam de Heere, voor ons nog onverwacht, tot Zich onze lieve vrouw, moeder en grootmoeder

KLAZINA VAN VEEN-HOTTENTOT

op de leeftijd van 74 jaar.

Psalm 23.

Uit aller naam:
H. W. van Veen

Amstelveen, 26 september 1970
Landscheidingskade 59

Lankmoedigheid

Dit woord komt vaak in de Bijbel voor. Daar wordt het meer gebruikt dan in de gewone spreektaal. Dat zal wel samenhangen met het feit, dat lankmoedigheid onder het volk Gods meer voorkomt dan in de wereld. Dat behoort tenminste zo te zijn. Al ontbreekt het ook in de kerk vaak aan geduld.

Lankmoedigheid werd in de griekse wereld geen deugd gevonden. Mogelijk wel door de een of andere filosoof. Maar niet algemeen. Men zag op tegen een man, die niets over z'n kant liet gaan. Een kerel moest van zich afbijten. Geweld met geweld beantwoorden. Aangedaan kwaad liefst dubbel betaald zetten. Lankmoedigheid was maar een minderwaardige eigenschap. Niemand kwam er trouwens ver mee in deze wereld.

Daar komt men verder met de houding van Lamech, die tot z'n vrouwen zei: „Ada en Zilla, hoort naar mijn stem; vrouwen van Lamech, neigt uw oor tot mijn rede. Ik sloeg een man dood om mijn wonde, een knaap om mijn striem; want Kain werd zeventovendig gewroken, maar Lamech zeven en zeventig maal!” Dat is nog eens mannentaal, zulk een mannetjesputter laat zich de kaas niet van het brood eten!

Lankmoedigheid staat nóg niet in het woordenboek van een mens, die zijn natuur volgt. Een lankmoedig mens is geduldig, kan veel verdragen en is toegevend. Daar schiet men in het leven niet veel mee op, naar men meent. En men heeft wel een beetje gelijk. Maar God is lankmoedig. En als we navolgers Gods willen zijn, zullen we ook leren van anderen veel te verdragen.

Dat God lankmoedig is zal weinig bewijs behoeven. In Ex. 34:6 lezen we: „HERE, HERE, God, barmhartig en genadig, lankmoedig, groot van goedertierenheid en trouw”. En dat wordt vele malen herhaald.

Numeri 14 vertelt ons van de opstandigheid van Israël in de woestijn. Men is het zwerven zat. En gelooft Gods belofte niet, dat het beloofde land in hun handen zal vallen. Ze klagen: „Och, waren wij in het land Egypte gestorven, of waren wij in deze woestijn gestorven! Waarom toch brengt ons de HERE naar dit land, opdat wij door het zwaard vallen, onze vrouwen en kinderen ten buit worden? Zou het voor ons niet beter zijn naar Egypte terug te keren? En zij zeiden tot elkander: Laat ons een hoofd aanstellen en naar Egypte terugkeren”.

Als Mozes en Aäron, Jozua en Kaleb hen bezweren niet opstandig te zijn, maar op de HERE te vertrouwen, die hun het goede land zal geven, dat vloeit van melk en honig, dan dreigt heel de vergadering hen te stenigen. Daarop zegt de HERE, dat Hij het volk zal uitroeien. Maar Mozes doet dan een beroep op Gods lankmoedigheid. Hij zegt o.a. „Nu dan, laat toch de kracht des Heren zich groot betonen, zoals Gij gesproken hebt: De HERE is lankmoedig en groot van goedertierenheid, vergevende de ongerechtigheid en overtreding”. En dan hoort de HERE en verdelgt zijn volk niet. Hoewel het wel 40 jaar moet zwerven in de woestijn. God toont Zijn lankmoedigheid door Zijn toorn in te houden.

Het wordt de profeten soms te bar met Gods lankmoedigheid. Ze zijn soms bang, dat Hij zo lankmoedig zal zijn over een weerspanning volk, dat zij zelf er bij omkomen. Jeremia klaagt eens: „Gij weet het, HERE, gedenk mijner, sla acht op mij en neem voor mij wraak op mijn vervolgers! Neem, door uw lankmoedigheid mij niet weg; weet, dat ik om U smaād draag”. Jeremia 15:15.

Jona vond ook, dat de HERE al te veel geduld met zondaren had. Toen Ninevé zich op zijn prediking bekeerde en God berouw had over het kwaad, waarmee Hij gedreigd had, mishagde dit Jona zeer. Hij maakte zich er boos om. Hij zei: „Ach, HERE, heb ik dat niet gezegd, toen ik nog in mijn land was? Daarom heb ik het willen voorkomen door naar

Tarsis te vluchten, want ik wist, dat Gij een genadig en barmhartig God zijt, lankmoedig, groot van goedertierenheid en berouw hebbend over het kwaad”.

Ook in het N.T. is meermalen sprake van Gods lankmoedigheid. Zo in Rom. 2:4: „Of veracht gij de rijkdom van zijn goedertierenheid, verdraagzaamheid en lankmoedigheid, en beseft gij niet, dat de goedertierenheid Gods u tot boetvaardigheid leidt”. Als God lankmoedig is wil dat niet zeggen, dat Hij zonde goedkeurt. Of dat Hij die nooit straffen zal. Maar Hij stelt het gericht uit en houdt zijn toorn in, om zo gelegenheid te geven tot bekering. Dit wordt ons ook duidelijk uit II Petrus 3:9: „De HERE talmt niet met de belofte (van de wederkomst), al zijn er die aan talmen denken, maar Hij is lankmoedig jegens u, daar Hij niet wil dat sommigen verloren gaan, doch dat allen tot bekering komen”.

Het Hebreeuwse woord, dat met lankmoedigheid vertaald wordt, is zeer tekenend. Wie echt boos is houdt eerst z'n adem in — hij maakt zich dik! — om daarna met kracht door de neus te snuiven. Een lankmoedige heet nu in het Hebreeuws iemand „lang-van-door-de-neus-snuiven”. Dat wil zeggen, dat het lang duurt eer hij zijn toorn tot uitbarsting doet komen. Hij houdt zich in, dringt de opkomende toorn terug, blijft kalm. Dan krijgt het de betekenis van: toegevend zijn, niet opvliegend zijn, niet kortijaangebonden wezen.

Wat lankmoedigheid is volgens de Schrift blijkt duidelijk uit teksten uit Spreuken. Ik schrijf enkele over, die op zichzelf duidelijk zijn.

„De lankmoedige is groot van verstand, maar wie kortaangebonden is, hoopt dwaasheid op”. Spr. 14:29.

„Een opvliegend mens verwekt twist, maar een lankmoedige doet de strijd bedaren”. Spr. 15:18.

„Een lankmoedig mens overtreft een held, wie zijn geest beheerst, hem die een stad inneemt”. Spr. 16:32.

„Door lankmoedigheid wordt de machtige vermurwd, een zachte tong verbreekt beenderen”. Spr. 25:15.

„Beter een lankmoedige dan een hoogmoedige”. Pred. 7:8.

We hoeven niet ontkennen, dat er ook in de wereld lankmoedige mensen zijn. Ook niet, dat er in de kerk mensen zijn, die weinig geduld hebben met de zwakheden en gebreken van anderen. Maar de echte lankmoedigheid is toch een gave van God, een vrucht van de Heilige Geest. Een Geestelijke kracht, die voortkomt uit het geloof in Jezus Christus. We mogen ook wel zeggen: die opkomt uit de liefde Gods. Als Paulus in I Kor. 13 schrijft over de christelijke liefde noemt hij als eerste eigenschap: „De liefde is lankmoedig”. vs 4. En als hij in Gal. 5:22 spreekt over de vrucht van de Heilige Geest dan somt hij op: „liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersing”.

Het is een gave Gods als we niet gauw boos worden, veel kunnen verdragen en geduld hebben met allerlei zwakheden. Maar Gods gaven zijn ook ópgaven voor ons. Daarom is vooral het N.T. ook vol van vermaningen tot lankmoedigheid. Ik haal enkele aan: „Als gevangene in de Here, vermaan ik u dan te wandelen waardig der roeping, waarmee gij geroepen zijt, met alle nederigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid, en elkander in liefde te verdragen en u te beijveren de eenheid des Geestes te bewaren door de

band des vredes”. Volgens Efeze 4 wordt dus de eenheid des Geestes bedreigd als o.a. lankmoedigheid ontbreekt.

„Doet dan aan, als door God uitverkoren heiligen en geliefden, innerlijke ontferming, goedheid, nederigheid, zachtmoedigheid en geduld (lankmoedigheid). Verdraagt elkander en vergeeft elkander...” Col. 3:12.

„Hebt geduld met allen”. I Thess. 5:14.

„Maar hiertoe is mij ontferming bewezen, dat Jezus Christus in de eerste plaats in mij zijn ganse lankmoedigheid zou bewijzen tot een voorbeeld voor hen, die later op Hem zouden vertrouwen ten eeuwiggen leven”. I Tim. 1:16.

Jezus Christus heeft aan Paulus al zijn lankmoedigheid getoond. Opdat allen, die in Hem geloven, van zijn lankmoedigheid zouden overtuigd zijn. En dus niet vertwijfelen aan Hem, als zij nog zwakheden en gebreken vertonen. Zoals Hebr. 4:15 ook leert: „Want wij hebben geen hogepriester, die niet kan medevoelen met onze zwakheden”.

Uit mijn jonge jaren is mij bijgebleven het gezegde: „Geduld, mijn kind, dat is een schone zaak; en geeft de mensen veel vermaak”.

Helaas is het met dat geduld schraal gesteld. In de wereld en in de kerk. We ergeren ons vaak aan kleinigheden. We zien de gebreken van anderen en kunnen ze moeilijk verdragen. Daarbij vergeten we meestal, dat wij dezelfde of andere gebreken hebben, die anderen van ons moeten verdragen. We worden gauw geprikkeld door onhebbelijkheden van onze naasten. Gebrek aan lankmoedigheid kan de sfeer van een gezin grondig bederven. Ouders ergeren zich dan aan de kinderen en kinderen aan de ouders. Meestal om kleinigheden. Men meent het niet zo erg en men gewent er ook aan. Maar buitenstaanders constateren een ruzietoon, die niet aangenaam is. Het is er niet leuk. „Ongeduld geeft de mensen geen vermaak”, zouden we kunnen zeggen.

Hoe leren we echt lankmoedig zijn? Door te erkennen, dat God met ons veel geduld moet hebben. Als God eens geen lankmoedigheid betrachte tegenover de wereld, dan zou Hij reeds lang heel de mensheid weggeblazen hebben door zijn toorn. En als Hij niet eindeloos lankmoedig was tegenover zijn volk, dan zou ook dat reeds lang vergaan zijn door zijn grimmigheid. Dat we er nog zijn hebben wij te danken aan zijn lankmoedigheid. Die ook gaat over onze geprikkeldheid en onlankmoedigheid.

Want die is er naar mijn overtuiging. We hebben veel te weinig geduld met elkander. Kunnen weinig of niets van elkander verdragen. Verbreken nogal haastig de gemeenschap om vermeende of werkelijke gebreken.

Laat ik maar een paar concrete voorbeelden noemen. In het afgetrokkene zullen we het allen wel eens zijn, dat lankmoedigheid een christelijke deugd is. Maar daarmee schieten we niets op als we haar niet in praktijk brengen. Meerdere vergaderingen hebben de gemeenschap met de kerk van Kampen verbroken. Ik ken broeders, die het daarmee wel niet eens zijn. „Maar”, zo zeggen ze, „de kerkeraad van Kampen heeft ook niet altijd goed gehandeld. Daarom is het wel te begrijpen, dat die kerk buiten het verband gezet is”. Alsof het feit, dat een kerkeraad niet altijd goed gehandeld heeft een grond is om de gemeenschap te verbreken! Waar is dan de lankmoedigheid? Waar het verdragen van elkander? Zou de HERE die kerk niet meer verdragen? Met al haar gebreken en zwakheden?

Een ander voorbeeld. Ik mag hier en daar niet meer preken. Dat vinden sommigen wel niet goed. „Maar”, zo hoorde ik iemand zeggen, „hij was ook niet altijd verstandig en voorzichtig in zijn schrijven”. Dat zal wel waar zijn! Maar is dat een grond om mij niet te willen horen als verkondiger van het Evangelie? Kent u iemand, die altijd wijs en verstandig is? Ik heb zo iemand nog nooit ontmoet. Waar is hier de lankmoedigheid? Die in een ander ook een beetje onverstand en onwijsheid verdraagt?

H. J. Jager - Kampen

Vervolg van pag 304)

Woord en Kerk

evangelie — hoornen aan die van het Lam gelijk — maar het spreekt als de draak. Alle accent valt dan op het aardse en deze propaganda heeft groot succes (Openb. 13:11-13). Het geheim der gemeente en de ambtelijke dienst heeft daarbij haar taak. En deze blijft tot de wederkomst van Christus."

☆☆☆

Mijn bespreking van de Apeldoornse theologische opstellen is, ik weet het, lang geworden. Maar ik ben er van overtuigd, dat allen die wat ik daarover schreef gelezen hebben reeds daaruit hebben begrepen dat ze die ten volle waard zijn. Wat ons in dit boek geboden wordt is een door en door Schriftuurlijke toetsing van de (moderne) geesten of ze uit God zijn. De Apeldoornse hooglera-

ren hebben met dit boek aan de in ontbinding verkerende gereformeerde gemeenschap, ja, aan allen die waarachtig in de Christus der Schriften geloven en alleen en ten volle uit en naar het Woord Gods willen leven een grote dienst bewezen. Wat ze schreven is voluit Schriftuurlijk, confessioneel en actueel. Het klinkt als een helder en krachtig geloofsgetuigenis midden in de ontstellende situatie waarin christenheid en kerk zich momenteel bevinden. Het is voor ons „vrijgemaakten" ook een bijzonder beschamend boek. Want terwijl door de vrijgemaakte kerken vele gemeenten, tientallen ambtsdragers en duizenden mannen en vrouwen, die niets anders begeren dan de goede strijd des geloofs te strijden uit de gemeenschap der kerken worden uitgeworpen, laten deze chr. geref. theologen ons zien waar het in de ontzaglijke geestelijke worsteling onzer dagen werkelijk om gaat en geven zij het Evangelie in zijn critische toespitsing daarop helder en krachtig door.

God zegene hen in hun arbeid en stelle die tot zegen.

gunstig. Dit komt mede omdat het gebied waarbinnen de serie zich beweegt, verbreed wordt. Behalve voor boeken met een duidelijk wijsgerig benadering zal er voortaan ook plaats zijn voor boeken die meer tot de theologie, de letteren, de geschiedenis en de kunstgeschiedenis behoren. De ondertitel van de serie: *Aspecten der werkelijkheid, wijsgerig en bijbels belicht*, zal dus terzake van het woord wijsgerig niet specialistisch, maar zeer ruim worden geïnterpreteerd.

De nieuwe delen, waarvan de volgorde nog niet vaststaat, zijn in alfabetische rangorde, de volgende. De opgegeven titels zijn hierbij nog voorlopige werktitels.

Dr. J. J. Louët Feisser, Theologisch-filosofisch spectrum van de universiteit.

Dr. P. A. Meijer, Socrates.

Dr. G. Puchinger, Het einde van de Kuyperiaanse wereld volgens drie romans van H. M. van Randwijk, C. Rijnsdorp en K. J. Popma.

Prof. dr. H. R. Rookmaaker, Moderne schilderkunst en filosofie.

Dr. J. Stellingwerff, Samenhang der wetenschappen.

Drs. J. Verschuure, Visie op futurologie.

Prof. dr. S. U. Zuidema, De revolutionaire maatschappij-critiek van Herbert Marcuse.

Nieuwe abonnees op tenminste drie achtereenvolgende delen, kunnen eerder verschenen delen tegen de abonnementsprijs ontvangen. De serie bestaat uit:

- I Prof. dr. H. Dooyeweerd, *Verkenningen in de wijsbegeerte, de sociologie en de rechtsgeschiedenis*. (herdruk) Omvang 215 blz. f 8,—, ab. f 6,30.
- II Prof. dr. ir. H. van Riessen, *Mens en werk*. (herdruk) Omvang 158 blz. f 6,80, ab. f 5,30.
- III/IV Prof. dr. K. J. Popma, *Wijsbegeerte en anthropologie*. (dubbel deel) Omvang 313 blz. f 11,50, ab. f 8,50.
- V Prof. dr. S. U. Zuidema, *Konfrontatie met Karl Barth*. Omvang 207 blz. Uitverkocht.
- VI Dr. J. H. Diemer, *Natuur en Wonder*. Omvang 173 blz. f 6,80, ab. f 5,30.
- VII *Zicht op Calvijn*. 1. prof. dr. J. van Genderen: Calvijns dogmatisch werk; 2. prof. C. Veenhof: Calvijn en de prediking; 3. prof. dr. D. Nauta: Calvijn en zijn gemeente; 4. mr. L. J. M. Hage: Calvijn en het maatschappelijk leven; 5. prof. dr. S. van der Linde: Calvijn en Nederland. Omvang 219 blz. nog alleen in pocketvorm f 5,15.
- VIII Prof. dr. K. J. Popma, *Nadenken over de tijd*. Omvang 286 blz. f 11,50, ab. f 8,50.
- IX Dr. J. Stellingwerff, *Oorsprong en toekomst van de creatieve ment*. Mer grafiek van Flip Vanderburgt. (2e dr.) Omvang 286 blz. f 12,50, ab. f 9,25.
- X Prof. dr. J. P. A. Mekkes, *Teken en motief der creatuur*. Omvang 238 blz. f 11,50, ab. f 8,50.
- XI Prof. dr. ir. H. van Riessen, *Mondigheid en de machten*. Omvang 236 blz. nog alleen in pocketvorm f 9,50.
- XII *Marxisme en Revolutie; opstellen n.a.v. 50 jaar oktoberrevolutie in Rusland (1917-1967)*. 1. dr. J. van der Hoeven: Revolutie en filosofie; 2. drs. H. G. Leih: Over de ideologische oorsprong van de Russische Revolutie; 3. drs. S. van Popta: Rusland en West-Europa: een eigen weg voor Rusland?; 4. R. Willems: Totalitaire samenleving; 5. prof. dr. P. H. Kooymans: Communistisch volkenrecht van non-existent recht tot recht van coëxistentie; 6. drs. J. D. Thijs: De Chinese Communistische Partij van 1921 tot 1949; 7. dr. J. Stellingwerff: Bibliografische aanwijzingen voor de studie van Karl Marx en het marxisme. Omvang 311 blz. f 12,50, ab. f 9,25.
- VIII Prof. dr. K. J. Popma, *Beschouwingen over het werk van Louis Couperus*. Omvang 268 blz. f 12,50, ab. f 9,25.
- XIV *Reflexies; opstellen aangeboden aan Prof. dr. J. P. A. Mekkes, t.g.v. zijn 70ste verjaardag*. 1. drs. D. M. Bakker: Onderwerp en gezegde; 2. drs. J. den Boeft: Enkele opmerkingen over het Godsbegrip van Justinus Martyr; 3. dr. J. van der Hoeven: Heidegger, Descartes,

Boekbespreking

Dr. D. Nauta, *De verbindende kracht van de Belijdenis-Geschriften*.

Verhandeling over de formulierkwesie in de negentiende eeuw in Nederland.

Kok, Kampen. f 5,75.

In dit boekje van 96 blz. hebben we een uitgewerkt afscheidscollege van prof. Nauta, waarmee hij op 7 juni 1968 afscheid nam als hoogleraar aan de Vrije Universiteit. Deze verhandeling draagt een louter historisch karakter. Het is een interessant geschrift. Waaruit blijkt, dat er strijd is geweest tussen hen, die niet van een verbindende kracht der formulieren wilden weten en anderen, die zich er aan bonden. Maar ook onder de laatsten was nogal verschil van gevoelen. Groen dacht er anders over dan da Costa, om deze twee alleen maar te noemen.

Groen schreef eens aan een vriend: „Aan verschil in bijzonderheden wordt veel meer dan aan overeenstemming in de hoofdpunten gedacht, en de kring der regtzinnigheid wordt door sommigen steeds nauwer en nauwer gemaakt, op een wijs die aan de ergste Engherzigheid, waarvan de Kerkelijke Historie voorbeelden oplevert, herinnert. Waar moet dit heen?" bl. 12 v. Nauta acht hem te behoren tot de Gereformeerden, die orthodox zijn, maar begrijpen dat men in enige bijzonderheden verschillen en toch Christen kan zijn. bl. 13.

Met zes andere Haagse Heren richtte hij een Adres tot de synode van de Hervormde Kerk, waarin men vroeg om handhaving der formulieren van enigheid: „in al wat het wezen en de hoofdzaak der Hervormde leer, naar den geest van de opstellers en van de Nederlandsch Hervormde Kerk, betreft" bl. 22.

Groen en anderen wilden wel een ondubbelzinnige instemming met de Belijdenis, maar die moest tevens onbekrompen zijn. Op papier liet zich dit best verenigen, maar in de praktijk van het leven lukte dit niet. De voorstanders van de ondubbelzinnigheid vonden de voorstanders der onbekrompenheid dubbelzinnig. En omgekeerd vonden de onbekrompenen de anderen wat bekrompen. Neemt men deze beide eisen in de strikte zin van het woord dan komen ze met elkaar in strijd.

Da Costa stond lang zo sterk niet op het handhaven van de verbindende kracht der formulieren als Groen. Eén van zijn denkbeelden was: „Blijvende dierbaarheid van Catechismus en Confessie in het gebruik, als historisch document, als huis- en leerboek, als vereenigingspunt tusschen de Vaderen en ons, mits nimmer als onbeweeglijk, onverbeterlijk, onvoorwaardelijk onderschreven verbindtenis" bl. 27. Hij moest niet zo veel van formulieren hebben. Hij schreef eens: „Toen belijdenis tot formulier werd, was juist dit een aanvang van de levenloosheid, die later het algeheel verval heeft doen geboren worden" bl. 28. Hij was blijkbaar bang, dat door vooropstelling van de formu-

lieren de Heilige Schrift op de achtergrond zou geraken. Het ging hem om de allervolstrekste genoegzaamheid der Heilige Schriften: „die wenschen wij, zelfs ten koste der Formulieren, op den voorgrond gesteld en gehandhaafd te zien" bl. 31.

Groen en da Costa zijn het blijkbaar nooit helemaal eens geworden, maar het standpunt van Groen heeft zich meer doorgezet dan dat van da Costa. Behalve deze beide bekenden komen er vele mannen van mindere bekendheid in dit boekje voor. Het is een wat moeilijke bezigheid om de strijd tussen broeders in de negentiende eeuw te volgen. Maar het is ook wel leerzaam. Er is uit te leren, dat als het vertrouwen ontbreekt geen enkele formule aangaande de verbindende kracht der formulieren eenheid kan bewerken. Ik zou wel willen, dat de tegenwoordige „radicalen" zal ik maar zeggen, dit boekje grondig bestudeerden. Dan zouden ze merken, dat de zaken van de Belijdenis en de Belijdenisgeschriften niet zo eenvoudig liggen als zij wel menen. Er is van alles geprobeerd: „geest en hoofdzaak"; maar wat is dat? „wezen en hoofdzaak", maar hoever gaat dit? „ondubbelzinnig en onbekrompen", maar wie maakt uit wat bijv. bekrompen is?

Tenslotte nog iets over het standpunt van dr. Kuyper, zoals de schrijver dat weergeeft. Het lijkt mij niet ondubbelzinnig. Op bl. 88 lees ik, dat Kuyper in een rede betoogde, dat de Confessie „niet slechts, voorzoveel hare substantie betreft, maar in hare volledige, letterlijke uitspraken" van kracht is. Dat is nogal kras. Maar er volgt: „behoudens de volle vrijheid tot afwijking van haren inhoud en vorm, voor zoover de Schrift hiertoe noopt, en tot zoolang zij door geen wettige beslissing van het Gereformeerd Kerkbestuur (!) gewraakt is". Terecht merkte een hoorder op: ieder is dus vrij allerlei ketterij te verkondigen tot aan een volgende synode.

Het komt mij voor, dat Kuypers standpunt in dit boekje niet zonder eenzijdigheid is weergegeven. Wie meer van zijn opvatting wil weten herleze het artikel van prof. Veenhof in Opbouw van 7 november 1969. Waarvan ik de volgende uitspraak aanhaal: „Zo verre een vergeten dorpsveldwachter beneden de majesteit van een koning op zijn troon staat, zo diep en nog oneindig veel dieper staat alle „formulier" beneden de onvergelykbare majesteit van het Woord onzes Gods".

H. J. JAGER

☆☆☆

Christelijk Perspectief

De serie *Christelijk Perspectief* zal in 1970 worden voortgezet en ook voor de jaren 1971, 1972 en 1973 zijn de vooruitzichten inzake continuëring van de serie

Luther; 4. drs. G. Horsman: „Geschichtlichkeit” bij Carl Friedrich von Weizsäcker; 5. dr. A. Huson: Menselijke ontmaskering en Bijbels démasqué; 6. dr. P. A. Meijer: Kleine geschiedenis van het begrip „niets” in de antieke wijsbegeerte; 7. drs. J. W. Mojet: De structuur van opvoeden en opvoedkunde; 8. dr. M. D. Stafleu: Individualiteit in de fysica.

Prof. dr. J. van der Hoeven, heeft met zijn bijdrage aan de laatste bundel de vierde hoeksteen gelegd voor deel II van zijn proefschrift. De meeste dissertaties die uitkomen met de vermelding deel I, worden nooit vervolgd. Veel materiaal voor deel II van zijn Kritische ondervraging van de fenomenologische rede heeft prof. Van der Hoeven verwerkt in zijn openbare les: Heidegger en de geschiedenis der wijsbegeerte, en zijn inaugurerende rede: Op de bres voor de open discussie, en verder in zijn bijdragen aan deel 12 en 14 van de serie Christelijk Perspectief. Deel 14, en dan daarvan hoofdstuk 4, is bovendien actueel geworden door het verlenen aan prof. dr. C. F. van Weizsäcker van de Erasmusprijs.

☆☆☆

Persbericht

Het bestuur van de Vereniging van Verontrusten in de Gereformeerde Kerken „Schrift en Getuigenis” heeft zaterdag 10 januari jl. vergaderd met de raad van advies, en de situatie in de Gereformeerde Kerken besproken.

Zij heeft nogmaals uitgesproken dat zij opkomt voor het behoud van de onverzwakte erkenning van het gezag van de Heilige Schrift als onfeilbaar Woord van God en voor de handhaving van de Drie Formulieren van Enigheid als uitdrukking van het gereformeerd belijden binnen de Gereformeerde Kerken.

Daarnaast beoogt zij de hereniging van alle Schriftgetrouwe gelovigen in één gemeenschap. In ootmoedige overdenking van de Bijbel wil zij aan het Hoofd van de gemeente, Jezus Christus, vragen op welke wijze aan deze gemeenschap gestalte moet worden gegeven. Met vreugde en vertrouwen ziet zij naar Hem op, want Hij is het die de Zijnen rondom Zich vergadert door Zijn Woord en door Zijn Heilige Geest. Zij herinnert zich het Woord van de Here dat allen die Hem willen volgen, in de wereld verdrukking moeten lijden en dat deze verdrukking ook te wachten staat van de kant van de kerk, wanneer daarin de wereld door-dringt, maar zij kent ook de vertroosting van de Heiland, „Houdt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen” (Joh. 16 : 33) en zij rust in Zijn belofte „Ik ben met U alle dagen tot aan de voleinding der wereld” (Matth. 28 : 20). Daar de eenheid van alle Schriftgetrouwe gelovigen een opdracht is van de Here, opdat de wereld erkenne dat Christus door de Vader gezonden is (Joh. 17 : 23), zoekt het hoofdbestuur contact met Schriftgetrouwe kerken en Schriftgetrouwe groepen in kerken en spoort het de plaatselijke afdelingen aan om reeds thans te streven naar opbouw en versterking van de gemeenschap met de Schriftgetrouwen in de andere kerken van hun plaats, vooral van gereformeerde gezindte.

Tevens delen wij u mede dat het bestuur en de raad van advies van onze Vereniging aldus is samengesteld:

Dagelijks bestuur: ds. E. J. Oomkes, Uithuizen (voorzitter); Mr. K. H. Poelman, Rotterdam (sekretaris); A. van Weelden, Renkum (penningmeester); ds. W. C. van den Brink, Nieuw-Loosdrecht (2e voorzitter); H. Schellevis, Hilversum (2e secretaris); H. Langveld, Hilversum (2e penningmeester); D. Knol, Groningen (alg. adjunct). Overige leden: J. Drieënhuizen en H. W. Maaskant.

Overige leden van het hoofdbestuur: P. Groen, J. van de Honing, B. van Hoven, L. Kramer, S. van de Lei, ds. J. B. van Mechelen, mej. T. E. N. Ozinga, L. Schut, L. Vrieling, J. de Vries, S. de Zeeuw.

Raad van Advies: Het moderamen bestaat uit ds. H. J. Hegger, Velp (voorzitter); ds. O. Bouwman, Nijverdal (2e voorzitter); Ir. C. G. Meeder, Enschede (sekretaris). Overige leden: ds. R. Akkerman, Dr. M. J. Arntzen, Mr. P. Coumou, Dr. K. J. Cremer, ds. G. M. A. Hendriksen, Drs. J. Klatter, Dr. R. Knol, K. L. v. d. Laan, J. C. van Leeuwen, ds. K. Meima, ds. G. Meyering Hzn., P. C. Monster, ds. W. Okkema, J. J. Rippen, ds. J. van der Schaft, Dr. P. Siebesma, ds. W. Veenstra.

Zendingskalender 1970

Juist te laat om in het oude jaar aangekondigd te worden ontvingen wij de Zendingskalender 1970. Een bekende kalender onder ons. Voor het goede doel: de verbreiding van het Evangelie onder de heidenen.

Deze kalender heeft het voordeel — wat je van een kalender verwachten mag, maar wat niet altijd het geval is — dat je met een oogopslag direct kunt zien welke dag en welke datum het is.

De achterkant geeft enkele informatie over het zendingswerk, dat gedaan wordt door verschillende kerken.

De versiering van de voorkant spreekt me niet erg aan. Maar dat kan wel aan mij liggen. In ieder geval: hartelijk aanbevolen. Adres: Postbus 7, Sappemeer.

INGEZONDEN

Geachte redactie,

Graag zou ik even ingaan op het stukje dat A. P. Muys schrijft in Opbouw van 24 oktober onder het opschrift: Dicio.

Eigenlijk wil ik het maar hebben over een enkele zin daaruit, die echter naar ik meen wel het geheel van de zaken raakt, die in dit stukje worden aangesneden.

Br. M. schrijft: „Kijk eens naar het geval-Van der Ziel. Haast de hele domineesschaar heeft hem rustig zijn boontjes laten doppen. Slechts op een heel enkele kansel mocht hij komen. Maar verder hield elk zich gedekt. Dacht u, dat dit slag dominees-collega's op een classis of (P)S. wèl tegen de leiders, oog in oog met hen, zou durven ingaan?”

Ik ga er maar aan voorbij, dat hier de indruk wordt gewekt dat dominee en kansel zo ongeveer gelijk staan. Kerkeradsleden zijn heus geen kleine jongens. Mij zou het dacht ik, best kunnen overkomen, dat ik zou zeggen: „Zondag is die en die collega hier” en dat de kerkeraad zou zeggen: „Dat had u gedacht. Wij geven onze toestemming niet.”

Wat ga je dan doen?

En daar gaat het me nu om.

Dan ga je samen als kerkeraad denken aan de KUDDE van Christus.

En dan kan het gebeuren, dat je op een meerdere vergadering dwars tegen alle leiders en vermeende leiders ingaat, zonder ook maar één moment „bang” te zijn en dat je toch volkomen met je kerkeraad instemt: Deze collega preekt bij ons niet.

Want we hebben te rekenen met de gemeente.

Met — mag ik het zo noemen — het langzame vee.

Niet ieder komt even vlot mee.

En we zullen ons niet LATEN opjagen, maar ook zullen we anderen niet opjagen.

Dat rekening houden met elkaar, waarvan toch de Bijbel vol is en wat toch een duidelijke christelijke gedragsregel is, dat mis ik volkomen in deze, naar mijn mening oppervlakkige, exclamatie van br. M.

En nu ben ik bij het geheel van de zaken die hij aan de orde stelt aan het slot van zijn stukje.

Best. We zullen over heel wat maar eens moeten praten.

Maar ik zou willen vragen laten we dat dan wat minder oppervlakkig doen dan het in deze door mij genoemde zin van dit stukje gebeurt.

We zijn allemaal opgejaagd.

En in alle ellende dankbaar dat de Heere ons er voor heeft bewaard dat we de secte werden ingejaagd. Liever uitgestoten kerk, dan secte.

Maar laten we nu in alles, wat er nog zeker komen moet, elkaar niet weer op gaan jagen.

Eindelijk eens rekenen met elkaar.

Ook met hen, die niet zo meer meekomen.

Wie bijv. meent dat de oude K.O. maar aan kant moet, die zal mij dan maar liever niet achterlijk moeten noemen omdat ik in de classis Kampen altijd zo vol vreugde onder deze K.O. heb geleefd en daar best onder wil blijven leven.

Vandaag zeker!

Omdat ik er niet voor voel broeders en zusters met oppervlakkig vernieuwingsgepraat kopschuw te maken.

We hebben vlak na de vrijmaking ook een enkel artikel geschrapd.

Mij best.

De K.O. is Gods Woord niet.

Maar dat al dat schrappen (al was het nog zo weinig) alléén maar zegen was daar wil ik nog wel eens over praten.

Waar het mij om gaat is: Willen we nog met elkaar rekenen en voor elkaar een veer laten of gaan we elkaar weer opjagen?

Dwaas WERKEN met bepaalde dingen — onder andere de oude K.O. — maakt dat waarmee dwaas wordt gewerkt, nog niet dwaas.

ULRUM

Aan de HENDRIK DE COCKSCHOOl te Ulrum kan 1 april of eerder

een onderwijzeres

een vaste betrekking krijgen.

Het bestuur benoemt iemand van Geref. gezindte.

De juf krijgt de 1e klas (20 leerlingen).

We hebben zeer moderne leermiddelen en de benoemde moet j en r bezitten.

Een deel van een huis (kamer, keuken en slaapkamer) is beschikbaar.

Meldt u gerust bij het hoofd der school: E. J. v. d. Molen. Telef. 05956-246, Ulrum.

Dat weten we allemaal.

Maar weten we ook nog hoe we voorzichtig met elkaar omgaan?

In het door mij boven aangehaalde zinnetje merk ik niet de zorg voor de kudde.

Een bezorgde dominee voor de schapen door de Heer hem toevertrouwd en een daarvoor even bezorgde kerkeraad zijn hier mij te gemakkelijk gezet in de „schaar” der laffaards.

Dat doet mij te veel denken aan de „Schare der niet goed vrijgemaakten” waarin ik trouwens al vele jaren met vreugde heb verkeerd.

Ostelijk Flevoland.

H. Stolk

KERKNIEUWS

BEROEPEN — te Haarlemmermeer O.Z.: ds. C. Bakker te Oldenzaal-Glanerbrug; te Emmeloord-B en Creil B: ds. H. D. van Herksen te Heemse.

DS. J. TEN HOVE — Ds. J. ten Hove van Mussel heeft emeritaat aangevraagd. Hij diende de kerken te Gees (1932-1948), Terneuzen (1948-1953) en Mussel.

DS. S. DE WAARD — Woensdag 14 januari jl. herdacht ds. S. de Waard te Hardenberg zijn 25-jarig ambtsjubileum. Hij deed 14 januari 1945 intrede in de kerk te Maassluis, die hij in 1950 verwisselde voor zijn huidige standplaats Hardenberg.

Ds. W. W. J. VAN OENE — Vrijdag 2 januari pl. nam ds. W. W. J. van Oene van New Westminster, B.C., Can. afscheid van zijn gemeente. Op 4 januari bediende hij daar voor het laatst het Heilig Avondmaal, en dinsdag daaropvolgend vertrok hij naar zijn nieuwe standplaats Fergus Guelph, Ont.

ZWOLLE — De arrondissementsrechtbank te Zwolle heeft alle kerkelijke eigendommen toegewezen aan de kerkeraad-ds. C. G. Bos en ds. D. Vreugdenhil. De tegenpartij in het geding (de kerkeraad-ds. Z. G. van Oene) werd veroordeeld om binnen 10 dagen na betekenis van het vonnis alle eigendommen, gelden, bescheiden enz. terug te geven, op straffe van f 500,— per dag.

VELP — De classis Arnhem heeft in haar vergadering van 9 januari jl. uitgesproken, dat de credentiebrieff van de kerk te Velp (praeses ds. J. C. Janse) niet als wettig is aan te merken en dat de hierop vermelde afgevaardigden niet als zodanig kunnen worden geaccepteerd. De credentiebrieff van de kerkeraad-K. Prakke is als wettige credentiebrieff beschouwd.

Aan ds. J. C. Janse c.s. werd onder meer ten laste gelegd dat zij hun vermeend recht in eigen hand nemen met voorbijzien van hun verantwoordelijkheid tegenover de gemeente; dat zij door de gemeente op te roepen tot afzonderlijke Diensten des Woords en der Sacramenten, en dat geheel op eigen gezag met veronachtzaming van de regels daarvan zijnde zich hebben schuldig gemaakt aan de zonde van openbare scheurmaking. Tevens werd door de classis uitgesproken dat de raad van de kerk (scriba Prakke) de brs. ds. Janse c.s. opnieuw ter vergadering dient uit te nodigen, onder erkenning van schuld over zijn aandeel in de onkerkelijke handelwijze m.b.t. de vaststelling van de onmogelijkheid tot verder samen optrekken.

CLASSIS ZUTPHEN — De classis Zutphen van 11 december 1969 heeft met droefheid moeten con-

stateren dat twee kerken uit haar ressort, t.w. de kerken van Doetinchem en Zutphen, zich niet op haar vergadering hebben laten vertegenwoordigen.

In de vorige classis was in tweede zitting (d.d. 5 november 1969) bij meerderheid van stemmen (acht tegen vier) een besluit genomen omtrent een credentiefbrief, vergezeld van documentatiemateriaal, ter tafel gelegd door broeders uit Apeldoorn, die zich hadden losgemaakt van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn (scriba J. Pals).

De kerken van Doetinchem en Zutphen vroegen in de derde zitting van de vorige classis, d.d. 20 november 1969, revisie van dit besluit. Toen de classis haar genomen besluit met dezelfde stemverhouding handhaafde hebben de afgevaardigden van de twee genoemde kerken verklaard dat verdere samenwerking onmogelijk was. Zij weigerden ook om tegen het genomen besluit, langs de weg van artikel 31 D.K.O., in beroep te gaan bij de meerdere vergadering en zodoende de band aan de zusterkerken in ons ressort te bewaren.

De kerken van Doetinchem en Zutphen hebben, door zo te handelen, met de daad zich geplaatst buiten het classicaal-verband Zutphen van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Door geen afvaardiging te sturen naar onze vergadering van heden hebben zij bovendien blijk gegeven op deze daad niet te zijn teruggekomen.

Voorts is het de classis gebleken dat bij deze buiten-het-verband-staande-kerken zich ook gevoegd hebben die broeders die zich afgescheiden hebben van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn, en die zich noemen „kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn - scriba P. van Eeken.“, als ook enkele broeders uit Neede die zich afgescheiden hebben van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk aldaar; en die als (voorlopige) scriba benoemd hebben br. E. J. Slaa. Ook deze beide groeperingen behoren dus niet tot het classicaal-verband-Zutphen van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Voor de goede orde doet de classis hiervan, bij deze, mededeling aan de kerkeraden van de zusterkerken in Nederland.

DOESBURG — De Raad der Gereformeerde Kerk te Doesburg moet tot zijn grote droefheid mededelen, dat ds. C. van der Jagt op de kerkeraadvergadering van 1 dec. jl. verklaarde niet langer met de kerkeraad te kunnen samenwerken.

Op de vergadering van de classis Zutphen van 5 november (de 2e zitting van de zgn. september-classis) was met meerderheid van stemmen een besluit genomen omtrent de wijze van behandeling van een credentiefbrief, ter tafel gelegd door enkele broeders-ambtsdragers uit Apeldoorn, die zich hadden losgemaakt van de raad der Gereformeerde Kerk te Apeldoorn (scriba J. Pals).

Op de 3e zitting van de classis d.d. 20 november vroegen de afgevaardigden van Doetinchem en Zutphen om intrekking van dit besluit. Ds. Van der Jagt, die als afgevaardigde van Doetinchem ter classis was, verklaarde daarbij (zonder dat hij van te voren de kerkeraad van Doesburg daaromtrent had ingelicht) dat geen samenwerking met deze classis meer mogelijk was indien genoemd besluit niet zou worden ingetrokken. Met acht tegen vier stemmen besloot de classis aan het verzoek van Doetinchem en Zutphen niet te voldoen. Op de kerkeraadvergadering te Doesburg op 21 november zei ds. Van der Jagt ook de samenwerking met de kerkeraad te zullen verbreken, indien deze het verband met de classis wilde blijven handhaven.

Ondanks herhaalde vermaningen van de kerkeraad, o.m. op de vergaderingen van 21 november en 1 december, om zich te houden aan de in art. 31 K.O. gewezen weg en de kerk van Doesburg (waarvan ds. Van der Jagt niet bleek te kunnen zeggen dat zij geen ware kerk meer was) niet te breken, bleef hij in

deze houding volharden, met het resultaat, in de eerste alinea genoemd.

De kerkeraad van Doesburg verklaart bij deze nog steeds de raad van de Gereformeerde Kerk van Doesburg te zijn en dit binnen het verband der Gereformeerde Kerken in Nederland te willen blijven naar de onder deze geldende regels.

De kerkeraad van Doesburg doet bij deze tevens een dringend beroep op hen die binnen het verband van genoemde kerken tot de Dienst des Woords zijn toegelaten hulp te willen bieden inzake de preekvoorziening en zich daartoe in verbinding te stellen met de scriba, br. M. van der Galiën, Geraniumstraat 18 te Doesburg, tel. 08334-2150.

Vereniging van Gereformeerde Studenten te Amsterdam

De Senaat van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Amsterdam onder de zinspreuk „Vigilate Gladio Spiritus Accincti“ heeft de eer u mede te delen dat zij voor het jaar 1969/1970 als volgt is samengesteld:

C. Brëmmer, praeses; H. van Wijk, ab-actis; L. H. E. C. Plooy, fiscus; Mej. P. N. Deurloo, assessor.

Het ab-actiaat is gevestigd: van der Veestraat 67, Amstelveen.

Voor de Senaat,
H. van Wijk, h.t. ab-actis

Gereformeerde Studentenvereniging te Amsterdam

Het bestuur der Gereformeerde Studentenvereniging te Amsterdam heeft de eer u mede te delen dat het voor het komende jaar als volgt is samengesteld:

R. T. Blok, praeses; Mej. A. M. Wijker, ab-actis; H. A. Tijssen, fiscus.

Het ab-actiaat is gevestigd: Samuël de Zeehofje 13, Douzastraat 16, Leiden.

Nog eens:

Giften voor hulpbehoevende studenten

De laatste verantwoording stond in ons blad van 28 november 1969, pag. 260. Nadien mocht ik nog ontvangen: op 19 nov. f 25,— (1360308); 24 nov. f 10,— (via giro Amsterdam d.d. 16.11); 1 dec. f 50,— (1089007); storting f 10,— van J.C.v.D. te K. op 15 dec.; op 17 dec. f 10,— (946570).

Kampen, 8 januari 1970. G. Visee

Verantwoording giften kerkwerk Waldenzen Italië

In de laatste maand van het oude jaar kwamen nog de volgende giften binnen: B.T. te D. f 25,—; J.L. te K. f 2,50; R.B.-S. te G. f 10,—; C.A.K. te Z. f 50,—; W.M.A. te d.H. f 25,—; H.W. te A. f 15,—; totaal f 127,50; totaal inclusief vorige verantwoordingen f 13.828,40.

Allen hartelijk dank!
Het is wel aardig te vermelden wat in het jaar 1969 totaal ontvangen werd; dit is f 1.553,40. Een mooi bedrag.

Gaarne hoop ik, dat wij in het nieuwe jaar dit totaal minstens zullen halen.

Ik wens u allen een gezegend 1970 en wacht met belangstelling uw verdere giften af op mijn postrekening nr. 50440 — P. Groen, Rotterdam.

P. Groen

Op 7 januari 1970 verblijdde God ons met een zoon en broertje

ROELAND PETER

G. Schaeffer
J. J. J. Schaeffer-van Zandbergen
Jeannette
Gerrit Jan

Hoogeveen
Bouwmeesterstraat 58.

Met dank aan de Heere berichten wij U de geboorte van onze derde zoon, resp. tweede broertje.

Hij heet:

SJOERD

P. Krol
I. Krol-de Vries
Ruurd-Jan
Sikko

Kortenhoef, 5 januari 1970

Met grote blijdschap en dank aan de Here berichten wij u de geboorte van een zoon en broertje

PIETER WILLEM

W. L. Kurpershoek
P. Kurpershoek-Kool
Margreet
Liesbeth
Willemien
Wim

Vrijheid-Natal, 7 januari 1970
Postbus 451
Suid-Afrika

Ik wil in een paar artikelen de aandacht voor deze bundel vragen. Omdat wat deze bundel biedt zulk een kwaliteit bezit dat ze een bredere bespreking ten volle verdient. **Prof. C. Veenhof.**

WOORD EN KERK

(2e druk)

Theologische bijdragen van de hoogleraren van de theologische hogeschool der Chr. Geref. Kerken t.g.v. van het 75-jarig bestaan van de hogeschool.

De eerste oplaag van dit boek werd in 20 dagen geheel verkocht, zodat tot herdruk moest worden overgegaan. Wij kunnen het u thans weer uit voorraad leveren.

Omvang 178 pagina's. Prijs f 9,90

BOEKHANDEL - ANTIQUARIAAT - UITGEVERIJ

TON BOLLAND

v/h H. A. van Bottenburg N.V.

Prinsengracht 493, Amsterdam, tel. 020-221921

KOSTHUIS AANGEBODEN TE AMSTERDAM (N.)

bij W. Porte, Rierzangerweg 9-I.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

DE STICHTING VOOR GEZINSVERZORGING EN MAATSCHAPPELIJK WERK

uitgaande van de Gereformeerde Kerken te Ede en Lunteren vraagt voor haar sectie gezinsverzorging

EEN GEDIPLOMEERD LEIDSTER

- mogelijkheid tot werkbegeleiding is aanwezig
- tevens overleg en samenwerking met de maatschappelijk werkster van de sectie maatschappelijk werk
- salaris en rechtspositie overeenkomstig de landelijke regeling

Sollicitaties kunt U richten aan het Bestuur van de Stichting p/a de heer L. van den Berg, Wagenaarlaan 3, Ede, telefoon 13788.